

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ»

Ρητορικές κατασκευές της πραγματικότητας μέσα από συγκρουσιακά αφηγήματα και η διαπραγμάτευση της νόρμας του πατριωτισμού στους λόγους περί πανδημίας στον ελλαδικό χώρο

Rhetorical constructions of reality through conflicting narratives and the negotiation of the norm of patriotism in discourses about the pandemic in Greece

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κατερίνα Κονά

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή:

Ξένια Χρυσοχόου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Γεράσιμος Προδρομίτης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γεώργιος Αλεξιάς, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κατερίνα Κονά, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της πατούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματις αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	
2	
ΠΕΡΙΛΗΨΗ:	
3	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
7	
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
21	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	
28	
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	
68	
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	
74	
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	
76	
Βιβλιογραφία	
77	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ:

Η πανδημία του κορωνοϊού αποτέλεσε ένα μεγάλο κοινωνικό και ιστορικό γεγονός που ανέτρεψε παγκοσμίως πολλά από τα «αυτονόητα» δεδομένα της καθημερινής ζωής, αλλά και της κυρίαρχης αναπαράστασης του Δυτικού κόσμου, όπως επίσης και της ελληνικής κοινωνίας, με αποτέλεσμα να γίνει κεντρικό θέμα στο δημόσιο πολιτικό και κοινωνικό διάλογο, για τα έτη 2020-2022. Σ' αυτό το πλαίσιο αναδείχθηκαν πολλοί και αντικρουόμενοι λόγοι για το «τι ακριβώς συμβαίνει» και πώς «εμείς» στεκόμαστε απέναντι σε αυτό που συμβαίνει, κάποιοι εκ των οποίων κανονιστικοί και κυρίαρχοι και κάποιοι προερχόμενοι από ενεργές μειονότητες ή κοινωνικά καταπιεσμένες ομάδες.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία ερευνώνται τα αφηγήματα, οι πολιτικές-ιδεολογικές θέσεις και οι αναπαραστάσεις που φέρουν αυτοί οι λόγοι, αλλά και ο τρόπος που διαπραγματεύονται τη νόρμα του πατριωτισμού, που αποτελεί μία κανονικοποιημένη αξία στο πλαίσιο των σταθεροποιημένων εθνών-κρατών. Διερευνάται επίσης, ο ρόλος που ενδέχεται να έχουν ο πολιτικός προσδιορισμός και η θέση απ' την οποία εκφέρουν λόγο τα ομιλούντα υποκείμενα αλλά και ο χρόνος εκφοράς/γραφής του λόγου. Για την ανάλυση, χρησιμοποιείται το λογισμικό *iramuteq* και αντλούνται στοιχεία από τη θεματική ανάλυση περιεχομένου και την κριτική ανάλυση λόγου (ΚΑΛ-CDA). Τα αποτελέσματα, δείχνουν την παρουσίαση διαφορετικών και εν μέρει αντικρουόμενων ιστορήσεων για την πανδημία στην Ελλάδα, με βάση την πολιτική θέση των πομπών αλλά και τη θέση από την οποία μιλούν τη στιγμή εκφοράς του λόγου. Οι κατηγορίες λόγου που προέκυψαν από την ανάλυση του *iramuteq* είναι οι εξής: (1) Η προάσπιση του δημόσιου συστήματος υγείας και του λαού έναντι της κυβέρνησης (αριστερός λόγος), (2) Εθνική ενότητα

στον ελληνικό λαό και αλληλεγγύη (κεντρώος και δεξιός λόγος), (3) Κράτος, (συμ)πολίτες και «ειδικοί» μαζί, ενάντια σε έναν κοινό «αόρατο εχθρό» (ο λόγος του πρωθυπουργού και άμεσων υποστηρικτών-τριων), (4) Η πειθάρχηση, οι απαγορεύσεις και η διαχείριση της εργασίας (αντιεξουσιαστικός λόγος), (5) Κυρίαρχος επιστημονικός λόγος και διαπραγματεύσή των επιστημονικών δεδομένων.

Λέξεις – Κλειδιά: ανάλυση λόγου, ρητορικές διαπραγματεύσεις, πανδημία κορωνοϊού, κυρίαρχα αφηγήματα, κυρίαρχος λόγος, αντικρουόμενοι λόγοι, νόρμα του πατριωτισμού.

ABSTRACT

The coronavirus pandemic was a major social and historical event that overturned many of the “self-evident” facts of everyday life and also the dominant representation of the Western world, as well as of Greek society, making it a central issue in the public political and social discourse for the years 2020-2022. In this context, many conflicting discourses emerged about “what is happening” and how “we” stand against what is happening, some of them normative and dominant and some of them coming from active minorities or socially oppressed groups.

In this thesis, we explore the narratives, the political-ideological positions and the representations that these discourses carry, and the way they negotiate the norm of patriotism, which is a normalized value within the context of stabilized nation-states.

We also explore the role that the political identification and the position from which the speaking subjects deliver a discourse may play, as well as the time of delivery/writing of the discourse. For the analysis, we use Iramuteq software and we draw on data from thematic content analysis and critical discourse analysis (KAL-CDA). The results show the presentation of different and partly contradictory stories about the pandemic in Greece, based on the political position of the transmitters and the position from which they speak at the time of the speech. The categories of discourse that emerged from iramuteq's analysis are as follows: (1) Defending the public health system and the people against the government (left discourse); (2) National unity among the Greek people and solidarity (centrist and right discourse); (3) State, (co-)citizens and “experts” together, against a common ‘invisible enemy’ (the discourse of the Prime Minister and direct supporters), (4) Discipline, prohibitions and management of labour (anti-authoritarian discourse), (5) Dominant

scientific discourse and negotiation of scientific data.

Key – Words: discourse analysis, rhetorical negotiation, coronavirus pandemic, dominant narratives, dominant discourse, conflicting discourses, norm of patriotism.

Το Δεκέμβριο του 2019, εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γουχάν, ο ιός COVID-19. Η μετάδοση του ιού ήταν ταχύτατη και σύντομα εξαπλώθηκε στις περισσότερες χώρες του κόσμου, δημιουργώντας μία νέα πανδημία.

Από τις αρχές του 2020, η Ευρώπη σταδιακά άρχισε να πλήττεται από τα αποτελέσματα της, με αποτέλεσμα η κυρίαρχη «αναπαράσταση» περί Ευρωπαϊκής και δυτικής ατρωτότητας και σταθερότητας, να αρχίσει να αλλάζει συμπαρασύροντας και διαταράσσοντας την αίσθηση ασφάλειας των κοινωνικών υποκειμένων εντός της. Στις 26 Φεβρουαρίου του 2020, το πρώτο επιβεβαιωμένο κρούσμα κορωνοϊού, εμφανίστηκε στον ελλαδικό χώρο. Τα πρώτα μέτρα ελήφθησαν αρκετά σύντομα και κλιμακώθηκαν στις 21 Μαρτίου του 2020, όπου ανακοινώθηκε ένα γενικό lockdown, αλλάζοντας ριζικά τα κοινωνικά δεδομένα.

Το Μάιο του 2020, τα μέτρα αποκλιμακώθηκαν με τη λήξη του πρώτου κύματος της επιδημίας στον ελλαδικό χώρο και ακολούθησε ένα κλίμα αίσθησης επιτυχίας καθώς ο αριθμός των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων στην Ελλάδα μέχρι εκείνη τη στιγμή, ήταν εμφανώς χαμηλότερος σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σε αυτό το κλίμα, το καλοκαίρι του 2020, άνοιξε ο τουρισμός, με την Ελλάδα να αναφέρεται ως ένας ασφαλής προορισμός. Ο τουρισμός θεωρήθηκε ότι έπρεπε να μείνει όσο το δυνατόν πιο ανεπηρέαστος από την πανδημία, καθώς, αποτελεί το σημαντικότερο πεδίο οικονομικών απολαβών στην Ελλάδα τους καλοκαιρινούς μήνες. Τον Αύγουστο του 2020, ο αριθμός των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων άρχισε και πάλι να αυξάνεται, σηματοδοτώντας σταδιακά την έναρξη του δεύτερου κύματος επιδημίας. Τα μέτρα ενάντια στην εξάπλωση του ιού όπως και ο κοινωνικός διάλογος γύρω από το θέμα αυτό, ήρθαν ξανά στο προσκήνιο και προοδευτικά αυξήθηκαν στους επόμενους μήνες. Ενώ αρχικά τα μέτρα λαμβάνονταν ανά τόπους, στις 5 Νοέμβρη του 2020 αποφασίστηκε ένα νέο γενικό lockdown σε συνδυασμό με την υποχρεωτική χρήση

μάσκας σε όλους τους δημόσιους χώρους, που σύμφωνα με τις κρατικές ανακοινώσεις προοριζόταν να κρατήσει για λίγο, αλλά κράτησε μέχρι την άνοιξη του ίδιου έτους. Η κοινωνική υπακοή υπήρξε λιγότερο γενικευμένη συγκριτικά με την περίοδο του πρώτου lockdown.

Από το Δεκέμβριο του 2020 και μετά, με ξεκίνημα από μέλη της κυβέρνησης, ηλικιωμένα άτομα και «ευπαθείς» πολίτες και υγειονομικούς εργαζόμενους, άρχισαν οι εμβολιασμοί για τον COVID-19. Την άνοιξη του 2021, τα εμβόλια έγιναν προοδευτικά διαθέσιμα για το μεγαλύτερο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας και ο κρατικός και επιστημονικός λόγος, προώθησαν τον εμβολιασμό, αναπαριστώντας τον, ως εισιτήριο ελευθερίας, ενώ αντίθετα ένα αντιεμβολιαστικό κίνημα, παρουσίαζε το εμβόλιο ως επικίνδυνο και απειλητικό για τη δημόσια υγεία, πολύ περισσότερο από τον ίδιο τον ιό. Μια σύγκρουση μεταξύ των υποστηρικτών-τριών και των ενάντιων στα εμβόλια, άρχισε να αντικαθιστά τις προηγούμενες συζητήσεις γύρω από την πανδημία, κάτι που έγινε περισσότερο έντονο από το φθινόπωρο του 2021, όπου άρχισαν να λαμβάνονται ειδικά περιοριστικά μέτρα από το κράτος για τα μη εμβολιασμένα άτομα, ενώ ο εμβολιασμός παρέμενε νομικά και τυπικά μη υποχρεωτικός.

Το Δεκέμβριο του 2021, το στέλεχος Όμικρον, το πλέον μεταδοτικό μέχρι εκείνη τη στιγμή, αλλά και αρκετά ελαφρύτερο στέλεχος, εξαπλώθηκε στην Ελλάδα, αυξάνοντας τα κρούσματα απότομα σε θεαματικό βαθμό, κρατώντας ωστόσο τους σκληρούς δείκτες της επιδημίας (διασωληνώσεις και θάνατοι) σε χαμηλότερο επίπεδο. Από αυτό το σημείο και έπειτα, σταδιακά ακολούθησε η αποκλιμάκωση της επιδημικής κρίσης στον ελλαδικό χώρο. Η μεγάλη εικόνα που παρουσιάστηκε στο «εσωτερικό» της Ελλάδας, ήταν ότι τα κρούσματα στη χώρα, καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας παρέμεναν χαμηλότερα συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Ταυτόχρονα ωστόσο, πολλοί-ες-α επισήμαιναν ότι ο δείκτης θνησιμότητας ανά εκατομμύριο πληθυσμού, ήταν αρκετά υψηλότερος στην Ελλάδα συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και επίσης, φάνηκε ότι η θνησιμότητα ήταν υψηλότερη στις διασωληνώσεις εκτός ΜΕΘ, συγκριτικά με τις διασωληνώσεις εντός ΜΕΘ. Τα μέτρα για την πανδημία, σταμάτησαν να ισχύουν, το Μάρτιο του 2023, με εξαίρεση τα νοσοκομεία, τα γηροκομεία και αντίστοιχες υγειονομικές μονάδες που αφορούν «ευπαθείς» ομάδες πληθυσμού.

Έχοντας υπόψη την παραπάνω ιστορική συγκυρία, το ερευνητικό ενδιαφέρον της παρούσας διπλωματικής εργασίας, στρέφεται στη διερεύνηση των εξής δύο ερωτημάτων: (1) ποιά είναι τα αφηγήματα, οι πολιτικές θέσεις και οι αναπαραστάσεις που οι λόγοι για την πανδημία παράγουν και αναπαράγουν και (2) πώς διαρθρώνεται η ρητορική διαπραγμάτευση της νόρμας του πατριωτισμού στην συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, σε όλες της τις εκφάνσεις από διαφορετικά ομιλούντα υποκείμενα.

Επιπλέον, διερευνάται η πιθανή σύνδεση που μπορεί να έχουν τα παραπάνω ερωτήματα με τον πολιτικό προσδιορισμό, τη θέση απ' την οποία κάθε υποκείμενο εκφέρει λόγο και το χρόνο εκφοράς του λόγου. Οι σκοποί διερεύνησης των παραπάνω ερωτημάτων στο πλαίσιο μιας κοινωνιοψυχολογικής μελέτης είναι η εξής: να αποτυπωθούν οι διαφορετικές και εν δυνάμει αντικρουόμενες πραγματικότητες που δομούνται στο πλαίσιο των κοινωνικών και πολιτικών λόγων για την πανδημία (μέσα από την μελέτη των αφηγημάτων) και να αναδειχθούν οι κοινωνικές συγκρούσεις που παράγονται και αναπαράγονται στο πλαίσιο της πανδημίας (εθνική ή ιδεολογική σύγκρουση) αλλά και οι συγκρούσεις που αποσιωπούνται (ταξικές, κοινωνικές συγκρούσεις).

Καθώς θα μελετήσουμε τον πολιτικό και κοινωνικό λόγο γύρω από την πανδημία, θεωρήθηκε σκόπιμο να διερευνήσουμε αντίστοιχες μελέτες στην ίδια χρονική περίοδο. Με βάση την Ευρωπαϊκή και διεθνή έρευνα που συνδέεται με τα θέματα που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη, έχει αποτυπωθεί ότι οι πολιτικοί λόγοι γύρω από την πανδημία αφορούν σε μεγάλο βαθμό την νομιμοποίηση ή αντίθετα την απονομιμοποίηση των όποιων κυβερνητικών αποφάσεων για τη διαχείριση και την αντιμετώπισή της, συχνά με αναφορά σε αντικρουόμενα πολιτικά αφηγήματα, είτε με επικέντρωση στην προστασία της υγείας, είτε με επικέντρωση στην προστασία της οικονομίας. (Paes-Sousa, κ.α., 2020). Στις χώρες που το κεντρικό αφήγημα ήταν η προστασία της υγείας, είδαμε την εμφάνιση του φαινομένου των γενικών lockdown και των αυστηρών κρατικών μέτρων περιορισμού, μέτρα τα οποία νομιμοποιήθηκαν μέσα από έναν ιατρικό-κυβερνητικό λόγο που έθετε την πανδημία ως κατάσταση έκτακτης ανάγκης και άμεσης απειλής για τη δημόσια υγεία, για τους «ευάλωτους» πληθυσμούς αλλά και για τη λειτουργία των νοσοκομείων. Στις χώρες όπου κεντρικό αφήγημα ήταν η προστασία της οικονομίας, το lockdown αποφεύχθηκε για μεγάλα χρονικά διαστήματα και ο κίνδυνος από την πανδημία υποτιμήθηκε ή εξειδικεύτηκε σε συναναστροφές με συγκεκριμένες μειονοτικές ομάδες (π.χ. Κινέζοι-ες στην Αμερική), καθώς τα καθολικά μέτρα θεωρήθηκε ότι μπορεί να απειλήσουν την οικονομία και την ευημερία ενός κράτους.

Τα διαφορετικά αφηγήματα, προωθήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τους «ηγέτες» και τις εξουσιαστικές δυνάμεις κάθε κράτους, ενώ στα ίδια κράτη οι αντιπολιτεύσεις εκπροσωπούσαν συχνά αντίθετα αφηγήματα από αυτά που υποστήριζαν οι κυβερνήσεις. Έχοντας υπόψη τα παραπάνω δεδομένα για τη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πανδημία αποτέλεσε αρένα για μάχη για

την εξουσία (Shkvorchenko, Hromovenko & Sharapanovska, 2021), συνεπώς οι συγκρουόμενες ρητορικές στάσεις για το φαινόμενό της, είναι κατάλληλη για να αναδείξει κομματικές, πολιτικές και ιδεολογικές διαφορές.

Ένα ωστόσο αρκετά ανθεκτικό στις πολιτικές αντιθέσεις κυρίαρχο αφήγημα στους πολιτικούς λόγους για την πανδημία, αφορά την παρομοίωση της με συνθήκη πολέμου (Neshkovska & Trajkova, 2020) σε ένα πλαίσιο μεταφορικής χρήσης της γλώσσας. Τόσο από τους-τις υποστηρικτές των αυστηρών μέτρων εγκλεισμού, όσο και από τους-τις ενάντιους-ες σε αυτή τη λογική, κατασκευάστηκε ρητορικά ένα κοινό «εμείς» που πρέπει να δώσει μία «μάχη» με έναν κοινό «εχθρό». Θα μπορούσαμε ωστόσο να εντοπίσουμε μία διακριτά διαφορετική σημασία αλλά και ρητορική χρήση του «εμείς» της «μάχης» και του «εχθρού» σε κάθε περίπτωση. Για να κατανοήσουμε τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές στα πολιτικά αφηγήματα περί πανδημίας και στον τρόπο με τον οποίο δομήθηκαν οι λόγοι γύρω απ' αυτήν, αναγνωρίζουμε ότι αυτοί δεν δομήθηκαν σε ένα πλαίσιο κενού αλλά βασίστηκαν σε ήδη υπάρχοντες πολιτικούς μύθους, οι οποίοι αποτελούν τη διαδικασία δόμησης κοινών «μεγάλων» αφηγήσεων και αφηγημάτων σε μέλη μιας πολιτικής ομάδας (Bottici, 2007). Με αυτή την έννοια, οι πολιτικοί μύθοι, μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο αποδεκτοί σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, σε διαφορετικές κοινότητες ή σε διαφορετικές ιδεολογικές ομαδοποιήσεις. Η σύνδεση της κοινωνιοψυχολογικής θεωρίας με το παραπάνω ζήτημα, μπορεί να διεξαχθεί μέσα από την έννοια των κοινωνικών αναπραστάσεων, οι οποίες αποτελούν ενεργές κατασκευές της κοινωνικής πραγματικότητας (Μαντόγλου & Μελέτη, 2013) και σύμφωνα με τις λογοαναλυτικές θεωρήσεις, δημιουργούνται και εντοπίζονται στο πλαίσιο των κοινωνικών λόγων, αφηγήσεων και συλλογικών μύθων.

Χρησιμοποιώντας, λοιπόν, αυτή την έννοια, μπορούμε να δούμε τους λόγους για την πανδημία ως εναλλακτικές κατασκευές της ιστορίας της, μέσα από αφηγήματα, πολιτικές θέσεις και άλλα δεδομένα που θεωρούνται «αυτονόητα» για κάθε διαφορετικό «εμείς».

Προσπαθώντας να διαπιστώσουμε τη σημασία αυτού του ταυτοτικού «εμείς», στους διάφορους πολιτικούς, κρατικούς και μη λόγους, ερχόμαστε αντιμέτωπες με τις θεωρίες περί έθνους και με το πατριωτικό «εμείς», το οποίο συνδέθηκε με το ζήτημα της πανδημίας, αφού αυτό διαχειρίστηκε διακριτά μέσα στο πλαίσιο των εθνών-κρατών και όχι ενιαία σε ένα παγκόσμιο επίπεδο. Γι' αυτό το λόγο, σκόπιμο θεωρούμε να διερευνήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η προσκόλληση στο έθνος εμφανίζεται στον κοινωνικό και πολιτικό λόγο γύρω από το ζήτημα της πανδημίας, εντός των διαφορετικών αφηγημάτων και ιστορήσεων γι' αυτήν.

Οι κρατικοί και μη κρατικοί λόγοι για την πανδημία σε πολλά μέρη του κόσμου αναπαρήγαγαν τη νόρμα του πατριωτισμού καθώς συνοδεύτηκαν από την επίκληση μίας ενότητας: της «εθνικής ενότητας». Σε πολλές χώρες, δημιουργήθηκαν σλόγκαν συγκροτημένα σε εθνική βάση όπως το “we are all in this together”. (Bonilla-Silva, 2020). Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας πρότεινε την «εθνική ενότητα» ενάντια στην κόντρα μεταξύ δεξιών και αριστερών στο φαινόμενο της πανδημίας. (World Health Organization, 2020). Το αφήγημα αυτό, συνοδεύτηκε από τον εντοπισμό/την κατασκευή «εχθρών» έξω από τα «εθνικά» πλαίσια. Ο «Άλλος» στο πλαίσιο της πανδημίας, χρησιμοποιήθηκε ως αποδιοπομπαίος τράγος όταν χρειάστηκε ρητορικά να αποδοθούν ευθύνες γι' αυτό που συνέβαινε.

Κοινωνικοί-ες ψυχολόγοι-ες – αναλύτριες-ες λόγου, πραγματοποίησαν έρευνες για τον τρόπο ρητορικής αναπαράστασης του ιού και της πανδημίας και σε αυτές φάνηκε

ότι ο COVID-19 αναπαρίσταται ως ξένος ιός και ο λόγος γύρω από αυτόν συνδέεται με δυαδικές αντιθέσεις: εμείς/αυτοί, εαυτός/άλλος, πολιτισμένοι/βάρβαροι, πολίτης/ξένος, Δύση/Ανατολή κ.α. (Ivic & Petrovic, 2020).

Ο πατριωτισμός και ο ρατσισμός, υπήρξαν εμφανείς στο πολιτικό σκηνικό στην Αμερική, καθώς ο τότε πρόεδρος της Αμερικής Τραμπ, ονόμασε τον ιό «κινέζικο ιό» (Forgey, 2020) και «αόρατο εχθρό», πράγμα που κοινωνικά μεταφράστηκε στη δημιουργία πολιτοφυλακών συγκροτημένων στη βάση του έθνους, οι οποίες κυριολεκτικά οπλίστηκαν για να αμυνθούν στον (όχι πλέον τόσο αόρατο) «εξωτερικό» εχθρό. (Diaz & Mountz, 2020). Σε έρευνα που διενεργήθηκε επίσης στην Αμερική (Pei & Mehta, 2020), εντοπίστηκαν επίσης hashtag και σχόλια μίσους εναντίον των Ασιατών/ισών σε λογαριασμούς στο Twitter, με αφορμή το γεγονός ότι η πανδημία ξεκίνησε στην Ασία. Στο «εσωτερικό» πλαίσιο της Αμερικής ταυτόχρονα, εμφανίστηκε μεγαλύτερη θνησιμότητα από τον ιό σε μαύρα άτομα απ' ό,τι σε λευκά (ABC News, 2020), το οποίο έγινε κοινωνικά αντιληπτό ως αποτέλεσμα προβληματικής συμπεριφοράς, χρόνιων προβλημάτων υγείας και ευαλωτότητας, παρά ως ένα δομικό ζήτημα. (Ryan & Petteway, 2020).

Στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο, η αναφορά στον «εξωτερικό εχθρό» ενδεχομένως υπήρξε λιγότερο έκδηλος, ωστόσο όσον αφορά τους «εσωτερικούς εχθρούς», φέρνοντας ως παράδειγμα δεδομένα από έρευνα στη Γαλλία (Gilbert, 2020) φάνηκε ότι οι κάτοικοι εργατικών γειτονιών και ιδιαίτερα οι μετανάστες/τριες/α στοχοποιήθηκαν στον κοινωνικό λόγο από την αρχή της πανδημίας και δέχθηκαν αδικαιολόγητες αστυνομικές επιθέσεις.

Στον ελλαδικό χώρο, σε έρευνα κριτικής ανάλυσης λόγου και κριτικού γραμματισμού (Αρχάκης, 2013) για τον κυρίαρχο λόγο για την πανδημία και το lockdown, εντοπίστηκε μεταξύ άλλων, η αποτύπωση της Ελλάδας ως κράτος-πατρίδα-

συλλογικό σώμα, εντός της οποίας διενεργείται μία μάχη στα νοσοκομεία, στους δρόμους αλλά και στα εξατομικευμένα σώματα.

Παρατηρώντας το λόγο για την πανδημία στην Ελλάδα, διακρίνουμε ότι η αρχικά καλή πορεία της επιδημίας συνδέθηκε με επίκληση στο «έθνος», με λόγους περί «εθνικής υπερηφάνιας» και με αναπαράσταση του «Έλληνα» ως υπεύθυνο υποκείμενο, «άξιο» να το μιμηθεί η υπόλοιπη Ευρώπη. Όταν η καλή εικόνα της επιδημίας άρχισε να ανατρέπεται, χρειάστηκε να επιστρατευτούν ρητορικά αποδιοπομπαίοι τράγοι (μετανάστες-τριες-α, Ρομά αλλά και απείθαρχοι-ες-α στα κρατικά μέτρα κ.α.). Τότε σημειώθηκαν, αυξημένα περιστατικά ρατσιστικής βίας (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2021). Σε αυτό το πλαίσιο, θα μπορούσαμε να δούμε έναν διαχωρισμό μεταξύ «υγιούς» εθνικού σώματος και δυνητικά «μιαρών» μειονοτήτων.

Έχοντας υπόψη μας τα παραπάνω, σκόπιμο θεωρούμε να διερευνήσουμε το θεωρητικό υπόβαθρο αλλά και κάποια ερευνητικά δεδομένα γύρω από την έννοια του έθνους και της προσκόλλησης σε αυτό (πατριωτισμός-εθνικισμός) στην κοινωνική ψυχολογία, καθώς είναι έννοιες που σχετίζονται με τη ρητορική στους λόγους περί πανδημίας.

Με βάση την παραδοσιακή κοινωνιοψυχολογική θεωρία, η «σύνδεση» κοινωνικών υποκειμένων με ένα έθνος, μπορεί να γίνεται είτε μέσω της ιδεολογίας του πατριωτισμού είτε μέσω της ιδεολογίας του εθνικισμού. Ο πατριωτισμός διακρίνεται από τον εθνικισμό, καθώς ο πρώτος θεωρείται ότι έχει «θετικό» νόημα και σημαίνει μόνο την πίστη και την προσκόλληση στην πατρίδα, ενώ ο δεύτερος έχει «αρνητικό» νόημα και συνδέεται με το μίσο για την ετερότητα (Druckman, 1994). Επιπλέον, ο πατριωτισμός, θεωρείται ότι προέρχεται από ένα «αμυντικό» συναίσθημα (Σαπουτζής, 2007), που αποτελεί αντίδραση σε μια απειλή κατάλυσης εθνικής

κυριαρχίας ενώ ο εθνικισμός, θεωρείται ότι προέρχεται από τάσης επίθεσης και επιβολής. Η ιδεολογία του πατριωτισμού, δικαιολογείται από την πίστη στην «ενότητα» και ταυτοποίηση των λαών μέσα από τη σύνδεση με ένα εδάφος (Kelman, 1997). Ο Bar-Tal (1993) εκτίμησε τον πατριωτισμό ως μια θετική κοινωνιοψυχολογική αντίδραση.

Εκτός από τη διάκριση μεταξύ των εννοιών πατριωτισμού και εθνικισμού, μία άλλη εννοιολογική αποτύπωση της παραπάνω διάκρισης σε κυρίαρχες – παραδοσιακές κοινωνιοψυχολογικές θεωρήσεις, είναι αυτή μεταξύ τυφλού και εποικοδομητικού πατριωτισμού, όπου ο τυφλός πατριωτισμός αποτελεί η αδιαμφισβήτη υποστήριξη του έθνους χωρίς να δίνεται σημασία σε κριτικές αντιλήψεις της ενδοομάδας γι' αυτό, ενώ ο εποικοδομητικός πατριωτισμός αφορά μία κριτική πίστη στην ομάδα που επιτρέπει την αμφισβήτηση στις τρέχουσες πρακτικές της ομάδας. (Schatz, 2020).

Ένας ακόμη τρόπος, με τον οποίο η κοινωνιοψυχολογική θεωρία έχει μιλήσει για την έννοια του πατριωτισμού, είναι μέσα από τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας (Tajfel & Turner, 1979). Με βάση αυτή τη θεωρία, τα υποκείμενα που εντάσσονται ως μέλη μίας ομάδας (οποιασδήποτε ομάδας, ακόμη κι αν αυτή δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο «ιδεολογικό» περιεχόμενο), έχουν την τάση να χτίζουν την ταυτότητά τους μέσα από τη συμπερίληψη σε αυτή την ομάδα και να υπερασπίζονται το συμφέρον της αλλά και τις θέσεις που τα άλλα μέλη της ενδοομάδας υποστηρίζουν και να διαχωρίζονται από όσα υποκείμενα γίνονται αντιληπτά ως εξωομάδα. Σε αυτό το σκεπτικό, φαίνεται να μη γίνεται κάποια διάκριση μεταξύ της σύνδεσης με την εθνική ομάδα και ταυτότητα και της σύνδεσης με μία οποιαδήποτε άλλη ταυτότητα. Στην παραπάνω συζήτηση, φαίνεται ότι ενώ η ιδεολογία του εθνικισμού έχει δεχθεί επίκριση και θεωρείται προβληματική από διάφορες απόψεις, η έννοια του «έθνους» αποτελεί θεμέλιο για την παραγωγή των ιδεολογικών αντιδράσεων που συνδέονται με

αυτό ενώ το ίδιο γίνεται αντιληπτό ως κάτι μη αποδομήσιμο (Billig, 1995). Με βάση αυτό το δεδομένο, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι οι παραπάνω θεωρήσεις, δικαιολογούν την κατασκευή του έθνους και την προσκόλληση σε αυτό.

Το «έθνος» είναι ένα «χρήσιμο» κατασκευάσμα από την οπτική της κυρίαρχης ιδεολογίας, καθώς στη βάση του δομείται και δικαιολογείται η ισχύς και η «συνοχή» της δομής του κράτους αλλά και νομιμοποιούνται κοινωνικές ιεραρχήσεις στο πλαίσιο του θεσμικού και «λαϊκού» ρατσισμού, καθώς χτίζονται παρίες και «εσωτερικοί εχθροί» αλλά και αντιθέσεις με «εξωτερικούς εχθρούς». Απ' αυτή την οπτική, ο πατριωτισμός μπορεί να εκληφθεί ως μία εξευγενισμένη έκφανση του πατριωτισμού, στρατηγικά σημαντική. Στη φιλελεύθερη ιδεολογία, όπου ένα βασικό της πρόταγμα αποτελεί η «ανοχή στο διαφορετικό», ο εθνικισμός τίθεται ως μία φαινομενικά απορριπτέα έννοια, ενώ ο πατριωτισμός ως μία λιγότερο πρόδηλη εκδοχή του εθνικισμού, δεν θεωρείται απειλητική, αλλά αντίθετα θεωρείται μία σημαντική αξία που προάγει ενότητα και πίστη και ως εκ τούτου αποτελεί κομμάτι της κυρίαρχης φιλελεύθερης ιδεολογίας. Ο πατριωτισμός είναι ένα «αυτονόητο» δεδομένο στον κόσμο των εθνών κρατών, το οποίο παράγεται και αναπαράγεται μέσα από σύμβολα και λέξεις (Billig, 1995) στον κοινωνικό λόγο και στην επικοινωνία. Παρ' όλ' αυτά, παραμένει επικίνδυνος για άτομα που αναπαρίστανται ως «ξένα» ή μη πατριώτες-ισες. (Kashti 1997, όπως αναφέρεται στη Χρυσόχοου, 2011). Αν και αυτό στην καθημερινότητα αποτελεί για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ένα μη ορατό φαινόμενο, ο πατριωτισμός προάγει και νομιμοποιεί έναν αναπαραστασιακό διαχωρισμό και μία αντίθεση αλλά και μία ιεράρχηση και ταξινόμηση μεταξύ υποκειμένων ενώ ταυτόχρονα άλλα (μη εθνικά) κοινωνικά και ταξικά δεδομένα ενδέχεται αντίθετα να τα φέρνουν στην ίδια θέση.

Σε ένα πλαίσιο κριτικής αμφισβήτησης των κυρίαρχων θεωρήσεων γύρω από το έθνος και την προσκόλληση σε αυτό, έχει τεθεί ότι η ίδια η ιδεολογία του εθνικισμού είναι αυτή που εξ' αρχής δημιουργεί τα έθνη (Anderson, όπως αναφέρεται στους Τριανταφύλλου και Ιωακείμογλου, 2007) και τους δίνει τη δυνατότητα να επιβιώνουν ως τέτοια. Ο εθνικισμός δομείται μαζί με τον πολιτικό μύθο της ενιαίας και συνεκτικής φύσης των εθνών, λόγω αφηγήσεων και αναπαραστάσεων για την «κοινή» τους ιστορία και κουλτούρα αλλά και για ό,τι γίνεται αντιληπτό ως εξωτερικό ή «παρασιτικό» σε αυτές (ο ρόλος του «Άλλου» ως υποκείμενο «διαφορετικό» και ιεραρχικά κατώτερο: Staerkle, 2013). Σε αντίθεση με την κυρίαρχη ιδέα περί συνεκτικότητας των εθνών, αντίθετες θέσεις έχουν υποστηρίξει ότι δεν υπάρχει μία Ιστορία ή μία Κουλτούρα στο «εσωτερικό» και το «εξωτερικό» των εθνικών ορίων/συνόρων, αλλά πολλές ιστορήσεις κυρίαρχων και μειονοτικών ομάδων, πολλές εκ των οποίων μένουν στην κοινωνική λήθη και απαλείφονται για την κατασκευή επικράτηση μίας κυρίαρχης εθνικής Ιστορίας. Η Ιστορία αυτή, έχει νομιμοποιητικό ρόλο σε ό,τι αφορά την a posteriori αποδοχή και επικύρωση των ίδιων των αποτελεσμάτων της. (Χριστόπουλος, 2002).

Ο Billig (1995), έθεσε ότι ο διαχωρισμός μεταξύ πατριωτισμού και εθνικισμού, αποτελεί ιδεολογική επιλογή. Ο έκδηλος εθνικισμός, χρησιμοποιείται σε συνθήκες αποσταθεροποίησης της εθνικής κυριαρχίας, ενώ σε συνθήκες σταθερότητας κυριαρχεί η ιδεολογία του πατριωτισμού, η οποία είναι κανονικοποιημένη και αορατοποιημένη στο πλαίσιο της καθημερινότητας και διατηρεί τη δομή των εθνών-κρατών «δεδομένη».

Η κριτική στην έννοια του πατριωτισμού, μας βοηθάει να δούμε ότι το «έθνος» ως τέτοιο είναι εφικτό να αμφισβητηθεί και να αποδομηθεί. Η ύπαρξή του δεν αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία της προσκόλλησης σε αυτό, αλλά η ίδια η ιδεολογία που

εγκαλεί την προσκόλληση σε αυτό, είναι αυτή που έχει κατασκευάσει το έθνος ως κοινωνικό φαντασιακό και το έχει νομιμοποιήσει ως πλαίσιο κυριαρχίας.

Έχοντας αναλύσει το παραπάνω σκεπτικό, από εδώ και στο εξής στην παρούσα εργασία η έννοια του πατριωτισμού χρησιμοποιείται όχι ως αντιπαραθετική με την έννοια του εθνικισμού, αλλά ως μία έννοια που ανήκει στην «ομπρέλα» του εθνικισμού.

Καθώς θα προβούμε σε μία διαδικασία ανάλυσης λόγου, σκόπιμο είναι σε αυτό το σημείο να θέσουμε ότι οι λογοαναλυτικές προσεγγίσεις, αντιλαμβάνονται το έθνος και την ιδεολογία του πατριωτισμού-εθνικισμού ως μία έννοια που δεν κατακερματίζεται στα διάφορα στοιχεία της (διομαδικές σχέσεις, ταύτιση με εθνική ομάδα, διαχωρισμός από «Άλλον») και δεν θεωρείται λειτουργικά όμοια με οποιαδήποτε άλλη κοινωνική ταυτότητα (Φίγγου, 2010) καθώς δεν μπορεί να διαχωριστεί από τα λοιπά γλωσσικά σημεία με τα οποία συνδέεται και τις κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνυποδηλώσεις της.

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σημαντικό να συζητήσουμε, για ποιό λόγο η ανάλυση λόγου θεωρείται ως ο κατάλληλος τρόπος προσέγγισης των ερευνητικών ερωτημάτων, αφού πρώτα διερευνήσουμε αυτές τις έννοιες: Στο πλαίσιο της κριτικής κοινωνικής ψυχολογίας, που άρχισε να εμφανίζεται από τη δεκαετία του '60 και μετά, εμφανίστηκε η στροφή στο λόγο. Το ρεύμα αυτό, προέκυψε ως αμφισβήτηση στις κυρίαρχες γνωστικές ή συμπεριφοριστικές θεωρήσεις στην κοινωνική ψυχολογία, υιοθετώντας ένα μοντέλο πιο κοντά στις ιδέες του κοινωνικού κονστρουξιονισμού και των μετανεωτερικών προσεγγίσεων. Στις μετανεωτερικές προσεγγίσεις, αμφισβητείται η ύπαρξη «εσωτερικών» αληθειών όπως και η θεώρηση του ενιαίου-συνεκτικού ατομικού εαυτού και προτείνεται η έννοια του πολλαπλού εαυτού και των

πολλαπλών ιστοριών και αληθειών, σε ένα πλαίσιο σχεσιακά και γλωσσικά κατασκευασμένο (Gergen, 2016). Ακολουθώντας αυτό το σκεπτικό, στα πλαίσια της κριτικής ψυχολογίας, δημιουργήθηκε η ψυχολογία του λόγου και άνοιξε η δυνατότητα για τη διεπιστημονική προσέγγιση της κριτικής ανάλυσης λόγου στην μεθοδολογία της κοινωνικής ψυχολογίας. Σε αντίθεση με τη γλωσσολογική ανάλυση, η ανάλυση λόγου στο πλαίσιο της κοινωνικής ψυχολογίας αποτέλεσε μία ερευνητική μέθοδο με εστίαση στο περιεχόμενο του λόγου και στις όποιες κοινωνιοψυχολογικές και πολιτικές-ιδεολογικές προεκτάσεις του και συνδέθηκε με ποικίλες φιλοσοφικές, επιστημολογικές και μεθοδολογικές-ερευνητικές προσεγγίσεις (θεματική ανάλυση περιεχομένου, φουκωική ανάλυση λόγου, φαινομενολογία, κριτική ανάλυση λόγου κλπ). Η θεματική ανάλυση περιεχομένου, επιχειρεί να εντοπίσει μοτίβα νοήματος σε ένα σύνολο δεδομένων (Braun & Clarke, 2012). Σύγχρονα, θεωρείται ότι μπορεί να διεξαχθεί και με τη χρήση λογισμικών όπως το Iramuteq. Η κριτική ανάλυση λόγου (Billig, 2003; Wetherell, 2005; Potter & Wetherell, 2009; Fairclough, Mulderrig & Woodak, 2011),, ως ιδιαίτερο ρεύμα και προσέγγιση, εστιάζει στην ανάδειξη σχέσεων εξουσίας και ιδεολογίας στο πλαίσιο του λόγου (Στάμου, 2014) ωστόσο, σε αντίθεση με άλλες παραδόσεις ανάλυσης λόγου που ασχολούνται με την εξουσία και πολιτικές θέσεις, πρεσβεύει και τη χειραφετητική δυνατότητα του λόγου, πέρα από την δυνατότητά του να παράγει και να αναπαράγει το κυρίαρχο status quo.

Κάτι ακόμη που χρειάζεται να διευκρινιστεί, είναι ότι η ιδεολογία στις κονστρουξιονιστικές προσεγγίσεις, δεν γίνεται αντιληπτή με την έννοια της μεγαλοαφήγησης, ως μία κοσμοθεωρία που καλύπτει όλο το εύρος της ιστορίας, αλλά ως μια τοπική αφήγηση κατασκευασμένη σε συγκεκριμένο χωροχρονικό ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, η οποία παράγεται και αναπαράγεται μέσω του λόγου και καθημερινών αορατοποιημένων συμβόλων και είναι ρευστή. Ο κάθε

διαφορετικός λόγος κατασκευάζει μία συγκεκριμένη πραγματικότητα, σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση (Burr & Mackay, 1997). Η υπαγωγή σε μία ιδεολογική θεώρηση, γίνεται καταρχάς μέσα από την υπαγωγή σε έναν πολιτικό προσδιορισμό και άρα σε μία πολιτική ομάδα η οποία υπάρχει νοητά ή και κυριολεκτικά. Γι' αυτό το λόγο, η κριτική ανάλυση λόγου, ασχολείται με τις επικοινωνιακές στοχεύσεις καθώς υποστηρίζει ότι ο τρόπος με τον οποίο τα κοινωνικά και πολιτικά υποκείμενα εκφέρουν λόγο, τα ζητήματα που αποσιωπούν και τα ζητήματα που επιλέγουν να θίξουν, σχετίζεται με τις ιδέες ή τις θέσεις που θέλουν να υποστηρίξουν. Αυτό θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι είναι στρατηγική μέθοδος για πολιτικούς «ηγέτες» και άλλα υποκείμενα που σχετίζονται με συγκεκριμένους πολιτικούς χώρους με έναν άμεσο τρόπο. Δεν είναι ωστόσο απαραίτητα μία συνειδητή επιλογή για τα κοινωνικά υποκείμενα που δεν ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες. Σε πολλές περιπτώσεις αυτά τα άτομα διέπουν το λόγο τους γύρω από αυτό που αντιλαμβάνονται ως «κανονικότητα», ενώ από μία κονστρουξιονιστική λογοαναλυτική οπτική, θα ονομάζαμε το ίδιο φαινόμενο ως Κυρίαρχο Λόγο.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Με σκοπό να πραγματοποιηθεί ανάλυση στο λόγο γύρω από το ζήτημα της πανδημίας στην Ελλάδα, συγκεντρώθηκαν 85 κείμενα από το διαδίκτυο, από όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κομμάτι του πολιτικού φάσματος (από τον αντιεξουσιαστικό λόγο έως και το λόγο της ακροδεξιάς), από υποκείμενα που μιλούν από διαφορετικές θέσεις (κοινωνικοί-ες σχολιαστές-τριες έως τον κρατικό και τον επιστημονικό λόγο) και άρα με διαφορετικό σκοπό στην εκφορά του λόγου, σε κάθε περίπτωση. Συγκεκριμένα, για την εκπροσώπηση του κυβερνητικού λόγου, επιλέχθηκαν όλα τα διαγγέλματα του πρωθυπουργού για το ζήτημα της πανδημίας όπως και ενδεικτικά (με βάση την τυχαιότητα) ομιλίες κυβερνητικών εκπροσώπων (Υπουργών και Υφυπουργών υγείας και πολιτικής ασφάλειας) που ήταν υπεύθυνοι για ζητήματα συνδεδεμένα με την πανδημία. Για την εκπροσώπηση του επιστημονικού λόγου, επιλέχθηκαν με βάση την τυχαιότητα, ομιλίες εκπροσώπων της επιτροπής εμπειρογνομόνων. Για την εκπροσώπηση του ακροδεξιού και ταυτόχρονα αντιεμβολιαστικού λόγου, επιλέχθηκαν, με βάση την τυχαιότητα, ομιλίες και διαδικτυακές αναλύσεις προέδρων και στελεχών ακροδεξιών κομμάτων. Για την εκπροσώπηση του αριστερού λόγου, επιλέχθηκαν, με βάση την τυχαιότητα, ομιλίες και κείμενα αριστερών κομμάτων που ανήκουν στη Βουλή ή κείμενα από ιστοσελίδες εξωκοινοβουλευτικών και ριζοσπαστικών αριστερών κομμάτων και ομαδοποιήσεων. Για την εκπροσώπηση του αντιεξουσιαστικού λόγου, επιλέχθηκαν, με βάση την τυχαιότητα, κείμενα αναρτημένα σε αντιεξουσιαστικές ιστοσελίδες.

Τα κείμενα επίσης εκπροσώπησαν όλο το εύρος του χρονικού διαστήματος που η πανδημία αποτέλεσε κεντρικό κοινωνικό ζήτημα στην Ελλάδα, από την περίοδο των πρώτων μέτρων (Μάρτιος 2020) έως την περίοδο μόνιμης χαλάρωσης (Ανοιξη 2022).

Η συλλογή κειμένων παρ' όλ' αυτά δεν ήταν κατά καμία έννοια εξαντλητική καθώς δεν έχει ως σκοπό τη γενίκευση των δεδομένων για καθολικά συμπεράσματα, αλλά την ανάλυση κειμένων ως στιγμιότυπων του κοινωνικού λόγου που φέρουν συγκεκριμένα κοινωνικά νοήματα. Επιπλέον, τα κείμενα δεν ήταν ισάριθμα σε κάθε τιμή των μεταβλητών, καθώς ο δημόσιος λόγος στο πεδίο του διαδικτύου δεν είναι ισάριθμα κατανεμημένος μεταξύ όλων των κοινωνικών ομάδων ή όλων των χρονικών φάσεων που ενδιαφέρουν την ανάλυση.

Για να διενεργηθεί η ανάλυση λόγου, με τρόπο που να εξετάζει τη συμμετοχή των παραγόντων που αναλύθηκαν θεωρητικά στη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων, επιχειρήθηκε ένας πρώτος χωρισμός των κειμένων βάσει μεταβλητών. Οι μεταβλητές αυτές είναι ο πολιτικός προσδιορισμός των υποκειμένων που γράφουν/εκφέρουν το λόγο, η θέση από την οποία βρίσκονται στο πλαίσιο εκφοράς του λόγου, ο χρόνος (ανάλογα με τη φάση της πανδημίας) που εκφέρεται/γράφεται το κείμενο, αλλά και το κατά πόσο και με ποιόν τρόπο αναφέρεται το κείμενο στο έθνος, στην Ελλάδα, στην «πατρίδα» ή στην ετερότητα.

Παρακάτω επεξηγείται ο χωρισμός των τριών πρώτων μεταβλητών σε τιμές:

Πολιτικός προσδιορισμός: Ο όρος αυτός, επικαλύπτει και τον όρο «ιδεολογία», καθώς οι τιμές της μεταβλητής εμπεριέχουν δεδομένα που δεν ανταποκρίνονται μόνο στον όρο «ιδεολογία» αλλά και στην θέση που έχουν οι ομάδες και τα υποκείμενα στο πολιτικό σκηνικό (π.χ. θεσμική ή κοινωνική θέση κλπ). Ο όρος «προσδιορισμός» χρησιμοποιείται, σε μία προσπάθεια αποφυγής του ουσιοκρατισμού. Δίνεται έμφαση στην επιτελεστική αλλά και στην αυτοπροσδιοριστική λειτουργία που μπορεί να έχει

αυτός ο όρος. Εν προκειμένω, κατασκευάζουμε τη μεταβλητή σύμφωνα με τον αυτοπροσδιορισμό των υποκειμένων ή σε συμφωνία με την υπαγωγή τους σε αμιγώς πολιτικές-ιδεολογικές ομάδες, οργανώσεις, δομές.

Για την κατασκευή της μεταβλητής, χρησιμοποιήθηκε ο προσδιορισμός στην κλίμακα αριστερά-δεξιά, σε συνδυασμό με την αναφορά της υποστήριξης του υπάρχοντος ή ενός άλλου συστήματος (φιλελευθερισμός, κομμουνισμός κ.α.), καθώς αυτοί οι όροι, ανταποκρίνονται περισσότερο στον αυτοπροσδιορισμό των υποκειμένων και των ομάδων και στον τρόπο που στον ελληνικό χώρο γίνεται συνήθως αντιληπτή η έννοια της «ιδεολογίας». Επιπλέον, η κλίμακα αριστερά-δεξιά διευρύνθηκε, για να μπορεί να χωρέσει κοινωνικά υποκείμενα και ομαδοποιήσεις που δεν αυτοπροσδιορίζονται εντός της, όπως π.χ. οι αντιεξουσιαστές-τριες.

Αναφέρονται ονομαστικά οι τιμές της μεταβλητής καθώς και ο αριθμός των κειμένων που εκπροσωπούν την κάθε μία απ' αυτές: *αντιεξουσιαστικός (13), εξωκοινοβουλευτική αριστερά (8), θεσμικός κομμουνισμός (4), αριστερός φιλελευθερισμός (11), κέντρο (2), δεξιός νεοφιλελευθερισμός (24), ακροδεξιά (7), άγνωστος (16).*

Θέση: Η μεταβλητή αυτή αφορά την κοινωνική θέση που έχει το υποκείμενο στη συνθήκη εκφοράς του λόγου. Ακριβέστερα, οι τιμές της μεταβλητής είναι οι εξής: *πρωθυπουργός (10), κυβερνητικός εκπρόσωπος (12), αντιπολίτευση (8), κόμμα βουλής (10), κόμμα εξωκοινοβουλευτικό (6), αρθρογράφος (4), εκπρόσωπος ειδικών (6), κοινωνικός σχολιαστής (4), εκκλησιαστικός εκπρόσωπος (3), κινηματικός χώρος (14), δημοσιογράφος (4), καθηγητής (2), μκο (2).*

Χρόνος: Θεωρήθηκε σκόπιμο να χωριστούν τα κείμενα με βάση το χρονικό διάστημα στο οποίο δημοσιεύτηκαν, καθώς το διαφορετικό χρονικό διάστημα σημαίνει και μια διαφορετική κοινωνική συγκυρία στα πλαίσια μιας ταχέως μεταβαλλόμενης και καθοριστικής συνθήκης όπως μια πανδημία. Οι τιμές της μεταβλητής είναι οι εξής: *περίοδος πρώτων μέτρων (Μάρτιος 2020-Μάιος 2020) (19), περίοδος πρώτο καλοκαίρι (Μάιος και Καλοκαίρι 2020) (13), περίοδος δεύτερο ξέσπασμα πριν το λοκντάουν (Σεπτέμβριος 2020-4 Νοεμβρίου 2020) (9), περίοδος δεύτερο λοκντάουν (5 Νοεμβρίου 2020-14 Μαΐου 2021) (18), περίοδος μαζικών εμβολιασμών (15 Μαΐου 2021-30 Απριλίου 2022) (17), περίοδος μονιμότερης χαλάρωσης (από 1 Μαΐου 2022) (6), άγνωστος (3).*

Η τελευταία μεταβλητή (**αναφορά στο εθνικό στοιχείο**), χωρίστηκε σε τιμές, έπειτα από μία πρώτη ανάλυση των χωρίων των κειμένων που αναφέρονταν με οποιονδήποτε τρόπο στο εθνικό στοιχείο. Αποτέλεσε, δηλαδή μία προ-έρευνα ανάλυσης στο χέρι πριν την χρήση του λογισμικού iramuteq και έφερε τη δυνατότητα μίας πιο συνολικής κατανόησης των διαφορετικών τρόπων προσέγγισης της πατριωτικής νόρμας από τα ομιλούντα υποκείμενα, οπότε αναφέρεται αναλυτικότερα στο τμήμα των αποτελεσμάτων. Αναφέρεται σε αυτό το κομμάτι, ακριβώς επειδή χρησιμοποιήθηκε ως μεταβλητή στις μετέπειτα αναλύσεις. Ονομαστικά, οι τιμές της μεταβλητής είναι οι εξής: *πατριωτισμός (28), απογοήτευσης (3), σχολιασμός μειονοτικών ομάδων (5), Ελλάδα έναντι άλλων χωρών (3), υποτυπώδης (7), λαός εναντίον κυβέρνησης (13), καμία (17), εναντίωσης (3), αντιρατσιστική (6).*

Για την διεξαγωγή της έρευνας, επιλέχθηκε η διαδικασία της ανάλυσης λόγου, όπου θέτει στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος το ρητορικό περιεχόμενο των λόγων και όχι κάποια «εσωτερική» σκέψη των ατομικότητων. (Parker, 2013)

Μετά την επιλογή των κειμένων και την κατασκευή των μεταβλητών, προχωρήσαμε στη διαδικασία των αναλύσεων. Χρησιμοποιήθηκε, το λογισμικό iramuteq, το οποίο επιτυγχάνει σε πρώτο επίπεδο μια θεματική ανάλυση περιεχομένου, η οποία επιχειρεί να εντοπίσει μοτίβα νοήματος σε ένα σύνολο δεδομένων (Braun & Clarke, 2012).

Για να γίνει αυτό, συγκεντρώσαμε τα προς ανάλυση κείμενα σε απλό έγγραφο κειμένου (.txt), κωδικοποιημένα με μεταβλητές και έπειτα κάναμε εισαγωγή του αρχείου στο λογισμικό iramuteq και εκτελέσαμε hierarchical cluster analysis. Από το δενδρόγραμμα που προέκυψε για τις κατηγορίες λόγου (ή αλλιώς τους λόγους) που εξήγαγε το iramuteq, μας δόθηκε η δυνατότητα να δούμε τις χαρακτηριστικές λέξεις που εντοπίζονται σε κάθε μία από αυτές τις κατηγορίες και βάσει αυτών, να τις ονομάσουμε αλλά και να εντοπίσουμε τις συνδέσεις και τους διαχωρισμούς των κατηγοριών ανά μεταξύ τους. Στη συνέχεια, αναλύσαμε τα χαρακτηριστικά χωρία κάθε κατηγορίας λόγου, έτσι ώστε να συνάγουμε τα βασικά θέματα τα οποία εντοπίζονται σε κάθε μία από αυτές. Έπειτα ελέγξαμε το διάγραμμα CA, το οποίο έχει κατασκευαστεί αυτόματα κατά τη διάρκεια της cluster analysis και το οποίο δείχνει την εγγύτητα ή την απόσταση που έχουν οι κατηγορίες λόγου ανά μεταξύ τους. Τέλος, αξιοποιήσαμε τις μεταβλητές που θέσαμε πριν την ανάλυση, ελέγχοντας μέσω του προγράμματος, τις συνδέσεις συγκεκριμένων τιμών μεταβλητών με κάθε κατηγορία λόγου. Σε δεύτερο επίπεδο και με εργαλεία ένα μέρος από τα χαρακτηριστικά χωρία κάθε λόγου και τις συνδέσεις των λόγων με τις τιμές των μεταβλητών, επιχειρήθηκε να αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο η κάθε κατηγορία λόγου (ο κάθε λόγος)

κατασκευάζει ενεργά την πραγματικότητα στην οποία αναφέρεται, υπό το πρίσμα του κοινωνικού κονστυξιοτισμού, (Burr & Mackay, 1997) και μέσα σε αυτό το πλαίσιο επιχειρήθηκε η ανάδειξη των σχέσεων εξουσίας και των πολιτικών θέσεων που προβάλλουν στους λόγους. Για την εγχειρηματοποίηση αυτής της διαδικασίας, δανειστήκαμε στοιχεία από την κριτική ανάλυση λόγου (Fairclough, 1989·2001· Billig, 2003· Fairclough, Mulderrig & Woodak, 2011) και μεθοδολογικές κατευθύνσεις από την συστηματική λειτουργική γραμματική του Halliday (Halliday, 1978; Στάμου, 2014): Συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στην αναπαραστασιακή λειτουργία του λόγου (που αφορά τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η πραγματικότητα) αλλά και τη διαπροσωπική λειτουργία του λόγου με αναφορές στην προσωπική δείξη που φαίνεται να υπάρχει στα χαρακτηριστικά χωρία, τη σχεσιακότητα του πομπού με το δέκτη και με τα υποκείμενα τα οποία αναφέρει, αλλά και το είδος της τροπικότητας που μπορεί να φανεί στα χαρακτηριστικά χωρία. Η επιστημική τροπικότητα, δηλώνει βεβαιότητα για τα θέματα τα οποία αναφέρει ο πομπός. Η δεοντική τροπικότητα, δηλώνει άμεσα η έμμεσα μία προτροπή προς δράση στο ακροατήριο του μηνύματος. Η αξιολογική τροπικότητα, δηλώνει το πώς αισθάνεται και σκέφτεται ο πομπός πάνω στα θέματα τα οποία πραγματεύεται. Δεν αναφερθήκαμε στην κειμενική λειτουργία του λόγου, καθώς απαιτεί την αναλυτική μελέτη της δομής και της συνοχής ενός ολοκληρωμένου κειμένου, πράγμα που δεν ανταποκρίνεται στην μέθοδο αυτής της εργασίας. Τέλος, συζητήσαμε τις αφηγήσεις και τα αφηγήματα που εντοπίζονται στους λόγους υπό το πρίσμα μίας αφηγηματικής προσέγγισης στην κριτική ανάλυση λόγου (π.χ. Forchtner, 2021· Scott, 2023), καθώς επιχειρήθηκε ο εντοπισμός ρητών και υπόρρητων κυρίαρχων και εναλλακτικών ιστορήσεων και αφηγημάτων για την κατάσταση της πανδημίας και η ανάδειξή τους μέσα από τον προσδιορισμό των εξής στοιχείων στους λόγους που αναδύθηκαν:

σκηνή, δράστης, δράση, πρόθεση, δύσκολη θέση και λύση. Σύμφωνα με τους Fairclough & Fairclough (2012), οι αφηγήσεις εμφανίζονται ενσωματωμένες στα επιχειρήματα των καθημερινών και των πολιτικών λόγων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Αρχικά, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε, τις διαφορετικές εκφάνσεις της πατριωτικής νόρμας και της εν γένει αναφοράς στο έθνος που εντοπίστηκε στους λόγους για την πανδημία, κατά την κατασκευή των τιμών της μεταβλητής «αναφορά στο εθνικό στοιχείο». Σκόπιμο είναι να αναφέρουμε, ότι σε κάποια κείμενα ενδεχομένως συνυπήρχαν πάνω από μία από αυτές τις προσεγγίσεις, αλλά για διευκόλυνση της χαρτογράφησης επιλέχθηκε μόνο μία από τις παρακάτω κατηγορίες για κάθε κείμενο, αυτή που παρουσιάζεται ως πιο χαρακτηριστική και πρόδηλη σε κάθε κείμενο.

Πατριωτισμός: Πρόκειται για τα κείμενα στα οποία υπάρχει άμεση και έκδηλη επίκληση του πατριωτισμού, της εθνικής ενότητας και υπερηφάνειας ως όπλο αντιμετώπισης της πανδημίας και για κείμενα που εν γένει προσιδιάζουν ρητά στην πατριωτική ιδεολογία. Επιπλέον, εδώ, αναφέρονται και περιπτώσεις που παρουσιάζονται αναπαραστάσεις για το ποιοι είναι οι «Έλληνες» ουσιοκρατικά. Ο πρωθυπουργός και οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι, όπως επίσης και οι εκπρόσωποι των «ειδικών», θέλουν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των δεκτών, ενώ ο λόγος της αντιπολίτευσης, ενδεχομένως θέλει να πετύχει μία αποσταθεροποίηση αυτής της εμπιστοσύνης και τη στροφή της εμπιστοσύνης προς το δικό της μέρος. Το α' πληθυντικό πρόσωπο κυριαρχεί στα περισσότερα απ' αυτά τα χωρία, για την ανάδειξη του κλίματος «εθνικής ενότητας» και την επίκληση αυτού του προτάγματος. (π.χ. *«οι Έλληνες πρέπει να δείξουμε εθνική ενότητα και ομοψυχία»*(καθηγητής), *«να αναδείξουμε την ατομική μας ευθύνη, τη γενναιότητα και το συλλογικό μας σθένος αλλά και το φιλότιμό μας, το οποίο συχνά επικαλούμαστε»*(πρωθυπουργός), *«δεν είμαστε*

υπεύθυνοι μόνο για τον εαυτό μας, αλλά για όλες τις Ελληνίδες και όλους τους Έλληνες(πρωθυπουργός), «να έχουμε όλοι στο πρόσωπό μας ξανά το χαμόγελο της κοινής εθνικής ικανοποίησης και αυτοπεποίθησης»(πρωθυπουργός), , «οι Έλληνες θα βγούμε και πάλι νικητές»(πρωθυπουργός), «μαζί θα πετύχουμε και πάλι ή μαζί θα χάσουμε την ευκαιρία»(πρωθυπουργός), «ο ελληνικός λαός ήρθε αντιμέτωπος με τις συνήθειές του, τα ήθη και τα έθιμα...με την εξαιρετική πειθαρχία»(κυβερνητικός εκπρόσωπος), «στην Ελλάδα θα πρέπει να είμαστε υπερήφανοι»(εκπρόσωπος ειδικών), «ο Έλληνας που κάποτε έλεγαν ότι σκέφτεται ατομικά, έγινε συνειδητό μέρος μιας συλλογικής προσπάθειας»(πρωθυπουργός), «σήμερα ηρωικές μνήμες, μας υπενθυμίζουν ηρωικές συμπεριφορές...υπενθυμίζουν την ανάγκη για αλληλεγγύη μεταξύ όλων μας στον κοινό αγώνα απέναντι στον κοινό εχθρό»(εκπρόσωπος ειδικών), «είμαστε λαός με προσόντα»(καθηγητής), «οι Ελληνίδες και οι Έλληνες καλούμαστε πλέον να αντιμετωπίσουμε το νέο κύμα πανδημίας»(αντιπολίτευση.).

Απογοήτευσης: Πρόκειται για τα κείμενα στα οποία υπάρχει αναφορά στο εθνικό στοιχείο με όρους απογοήτευσης, είτε με το σκεπτικό ότι η Ελλάδα έχει «ξεπέσει» και έχει «καταντήσει» να είναι κάτι κατώτερο από αυτό θα μπορούσε να είναι είτε με το σκεπτικό της σύγκρισης του παρόντος με το παρελθόν, είτε με το σκεπτικό της ανάγκης για αφύπνιση των «κοιμισμένων Ελλήνων». Η χρήση της ειρωνείας με την παρουσίαση των θέσεων που παράγονται εδώ, ως να είναι κάτι «αυτονόητο» και «πασιφανές», φαίνεται να αποτελεί μια ρητορική εγκυροποίηση των λόγων αυτών. (π.χ. *«αυτά που συμβαίνουν στα σχολεία είναι πραγματικά για γέλια, Ελλάς στο μεγαλείο σου»*(κοινωνικός σχολιαστής-ακροδεξιά), *«μια άθλια αντιπολίτευση και μια έλλειψη ατομικής ευθύνης, εμποδωμένη για πολιτικούς λόγους, χρόνια στην ελληνική κοινωνία»*(εκπρόσωπος ειδικών).)

Σχολιασμός μειονοτικών ομάδων: Πρόκειται για τα κείμενα στα οποία άτομα που ανήκουν στον κυρίαρχο πληθυσμό των Ελλήνων, σχολιάζουν τη συμπεριφορά ή τη διαχείριση της πανδημίας από τις μειονοτικές ομάδες, συνήθως με επικριτικό βλέμμα και τονίζουν το διαχωρισμό αλλά και την πειθάρχηση που οφείλουν να δείξουν οι μειονοτικές ομάδες στην κυρίαρχη πολιτική για την πανδημία. Οι μετανάστες-τριες-α και οι Ρομά αποτελούν τις ομάδες στις οποίες εστιάζουν αυτά τα χωρία λόγου. Η κριτική σε αυτές τις ομάδες και η παρουσίασή τους ως δυνητικά επικίνδυνες, έρχεται μετά από προετοιμασία με εκτενείς φράσεις που «μαλακώνουν» και «χτίζουν» το περιεχόμενο αυτών των χωρίων, ρητορική πρακτική που φαίνεται να στοχεύει στο να νομιμοποιήσει και να δικαιολογήσει την έκφραση ρατσισμού/ξеноφοβίας/στιγματισμού. (π.χ. *«και τι να γράψω ρε παιδιά για τους γύφτους...θα πω ότι έλεγαν οι παλιότεροι, κάτι τρέχει στα γύφτικα που θα πει πως άμα μιλάμε για τσιγγάνους, όλα είναι πιθανά»*(αρθογράφος), *«η χώρα χρειάζεται μια συνεκτική μεταναστευτική πολιτική»*(καθηγητής), *«μια κρυφή και εξαιρετικά ευαίσθητη κοινωνική ομάδα της πόλης που κινδυνεύει η ίδια από τον κορωνοϊό, αλλά και η οποία αποτελεί άλλη μία από τις πολλές πλέον πηγές διασποράς του, είναι οι μετανάστες»*(καθηγητής), *«Αυστηρό μήνυμα Αγοραστή σε Ρομά: Δε θα αφήσουμε να κινδυνεύσει ούτε στιγμή η Λάρισα»*(δημοσιογράφος),)

Υποτυπώδης: Πρόκειται για μια αναφορά στο εθνικό στοιχείο, χωρίς ιδιαίτερη επικέντρωση σε αυτό. Η Ελλάδα αναφέρεται ως «η πατρίδα μας», αλλά το κείμενο δεν εστιάζει σε αυτό ούτε κάνει άμεση επίκληση στα πατριωτικά αισθήματα των ακροατών. Ο πατριωτισμός και η ελληνικότητα πομπού-ακροατή, περνάει απλώς ως απαραίτητο και αυτονόητο δεδομένο μέσα στο κείμενο, με τη χρήση

συγκεκριμένων λέξεων (όπως η πατρίδα), ανάμεσα στις διάφορες τοποθετήσεις (μπανάλ, καθημερινός πατριωτισμός), αλλά και με τη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου όταν πρόκειται για αναφορά σε εξωτερικά στατιστικά-επιδημιολογικά δεδομένα που αφορούν την πορεία της πανδημίας στην Ελλάδα (π.χ. *«αυξάνεται ο αριθμός ενεργών εστιών στην πατρίδα μας.»*(κυβερνητικός εκπρόσωπος), *«χορηγούνται ήδη και στην πατρίδα μας»*(κυβερνητικός εκπρόσωπος), *«η χώρα μας βιώνει μια πρωτόγνωρη τραγωδία»*(αντιπολίτευση), *«χθες ξεπεράσαμε...»*(αντιπολίτευση), *«υψηλή μετάδοση του ιού στη χώρα μας»* (εκπρόσωπος ειδικών). *«η μάχη δίνεται για πολλούς συμπολίτες μας»* (εκπρόσωπος ειδικών).)

Ελλάδα έναντι άλλων χωρών: Αφορά τα κείμενα στα οποία αναφέρεται η σύγκριση της πορείας της επιδημίας στον ελλαδικό χώρο, σε αντίθεση με την αντίστοιχη πορεία σε άλλες χώρες, με προβολή των δεδομένων που αναπαράγουν την αντίληψη ότι στην Ελλάδα η πορεία της πανδημίας είναι περισσότερο ήπια αλλά και ότι τα μέτρα που λαμβάνονται σε αυτήν είναι αποτελεσματικότερα. Σε αυτό το πλαίσιο, βλέπουμε μία προσωποποίηση της Ελλάδας, που αποτελεί υποκείμενο πολλών από τις παρακάτω προτάσεις, το οποίο θα μπορούσε να σημαίνει μία ρητορική ταύτιση των κυβερνώντων που λαμβάνουν μέτρα και των «Ελλήνων» που πειθαρχούν σ' αυτά, με την χώρα «Ελλάδα». Σε άλλες περιπτώσεις, αυτή η ταύτιση συμβαίνει με τη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου. (π.χ. *«οι επιδόσεις της Ελλάδας σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες παραμένουν πολύ καλές»*(κυβερνητικός εκπρόσωπος), *«πρέπει να βάλουμε τα δυνατά μας για να μη χάσουμε το συγκριτικό πλεονέκτημα»*(κυβερνητικός εκπρόσωπος), *«παρά την τελευταία αύξηση κρουσμάτων η Ελλάδα εξακολουθεί να πηγαίνει συγκριτικά πολύ καλύτερα από τις περισσότερες και πλουσιότερες χώρες του*

κόσμου» (πρωθυπουργός), «η Ελλάδα σε αντίθεση με τις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης...είναι από τις χώρες που διατήρησαν την υποχρεωτικότητα πολλών μέτρων...» (εκπρόσωπος ειδικών)).

Λαός εναντίον κυβέρνησης: Αφορά τα κείμενα στα οποία παρουσιάζεται μία σαφής αντίστιξη του «λαού» ως ενιαίο υποκείμενο με δικαιώματα, με «άποψη», με δυνατότητα διεκδίκησης, έναντι στην κυβέρνηση η οποία λειτουργεί εν προκειμένω εναντίον του. Αποτελεί κομμάτι του αριστερού πατριωτισμού και εκφράζει συναρμογή μεταξύ αυτής της μορφής πατριωτισμού και του λαϊκισμού. Στα παραδείγματα διαπιστώνουμε, ότι χρησιμοποιείται ευρέως η υποτακτική και η προστακτική, ως εγκλήσεις που εκφράζουν δεοντική τροπικότητα και μία απαίτηση από τον λαό να δράσει, να αντιδράσει και να διεκδικήσει όσα η κυβέρνηση του στερεί. (π.χ. *«ο λαός πρέπει να μην ακολουθήσει αυτή την αθλιότητα* (εξωκοινοβουλευτική αριστερά), *«ο λαός θα σώσει τον λαό»*(εξωκοινοβουλευτική αριστερά), *«ανατροπή και ακύρωση των αντιλαϊκών μέτρων»* (εξωκοινοβουλευτική αριστερά), *«να μην πληρώσει ο λαός για άλλη μία φορά τόσο την υγειονομική όσο και την οικονομική κρίση»*(θεσμικός κομμουνισμός), *«η δικαιολογημένη ανεμπιστοσύνη που δείχνει ο λαός στις κυβερνητικές εξαγγελίες»*(εξωκοινοβουλευτική αριστερά), *«χωρίζουν τους πολίτες ανάμεσα σε εμβολιασμένους και ανεμβολίαστους, η κοινωνία έχει ανάγκη από ενότητα, κάνω έκκληση στους πολίτες να απορρίψουν το διχασμό»*(αντιπολίτευση), *«ο ελληνικός λαός να στείλει το συντομότερο δυνατό στίτι του τον κ. Μητσοτάκη πριν προλάβει να κάνει μεγαλύτερο κακό στην ελληνική κοινωνία»*(αντιπολίτευση), *«κατασκευάζει πάλι τον «εσωτερικό εχθρό», που ως εκ θάύματος είναι πάλι ο ελληνικός λαός»*(αρθρογράφος).

Εναντίωση: Αφορά τα κείμενα, στα οποία υπάρχει εμφανής εναντίωση στον πατριωτικό λόγο και στο κρατικό αφήγημα περί εθνικής ενότητας. Χρησιμοποιείται επίσης η υποτακτική φωνή για να παρουσιάσει πρόταγμα και μία δεοντική τροπικότητα για το τι «πρέπει» να συμβεί, αλλά και η απουσία ρημάτων και υποκειμένων για την παρουσίαση της προβληματικής κοινωνικής κατάστασης που γίνεται εδώ αντιληπτή ως ένα προφανές κοινωνικό δεδομένο. Είναι λίγα στο σύνολο των αναλυόμενων κειμένων. (π.χ. *«ένα εργαλείο να αναδείξει την ταξική και όχι την εθνική ενότητα»*(κινηματικός χώρος), *«Πανδημία και Δόγμα Σοκ: Τρομοκρατία – Καταστολή – «Εθνική Ενότητα»*(κινηματικός χώρος))

Αντιρατσιστική: Αφορά τα κείμενα, στα οποία δίνεται ορατότητα στις μειονοτικές ομάδες και στις ειδικές πειθαρχήσεις που βιώνουν στην πανδημία, χωρίς να στρέφεται το βλέμμα στο σχολιασμό των ίδιων των μειονοτήτων, αλλά στο σχολιασμό της κρατικής διαχείρισης των μειονοτικών πληθυσμών και στον κυρίαρχο ελληνικό κοινωνικό ρατσισμό. Σε αυτό το πλαίσιο σχολιάζεται αρνητικά ο κυρίαρχος, θεσμικός αλλά και ο κοινωνικός ρατσισμός στα πλαίσια της πανδημίας και γι' αυτό το λόγο κυριαρχούν το γ' ενικό και το γ' πληθυντικό για άμεση απόδοση ευθυνών σε συγκεκριμένα πρόσωπα και θεσμούς αλλά επίσης και για την αναφορά στο βίωμα των μειονοτικών ομάδων, που ωστόσο δεν αποτελούν συνήθως το υποκείμενο εκφοράς του λόγου. (π.χ. *«η αριστερή δημοτική αρχή έχει επιβάλλει απαρχαίντ στον καταυλισμό Ρομά»* (κινηματικός χώρος), *«άλλοι κατηγορούν τους Εβραίους και τον Σόρος, άλλοι λένε ότι όλα γίνονται για να μη γιορτάσουν οι ελληνορθόδοξοι το Πάσχα και για να πάρουν οι ισλαμιστές τις ελληνικές πόλεις»*(κινηματικός χώρος), *«για ακόμη μια φορά οι μετανάστες εργάτες γης, στιγματίζονται από τον τοπικό μηχανισμό της εξουσίας»*(κινηματικός χώρος), *«Οι χιλιάδες Πακιστανοί και άλλοι/ες εργάτες/τριες γης*

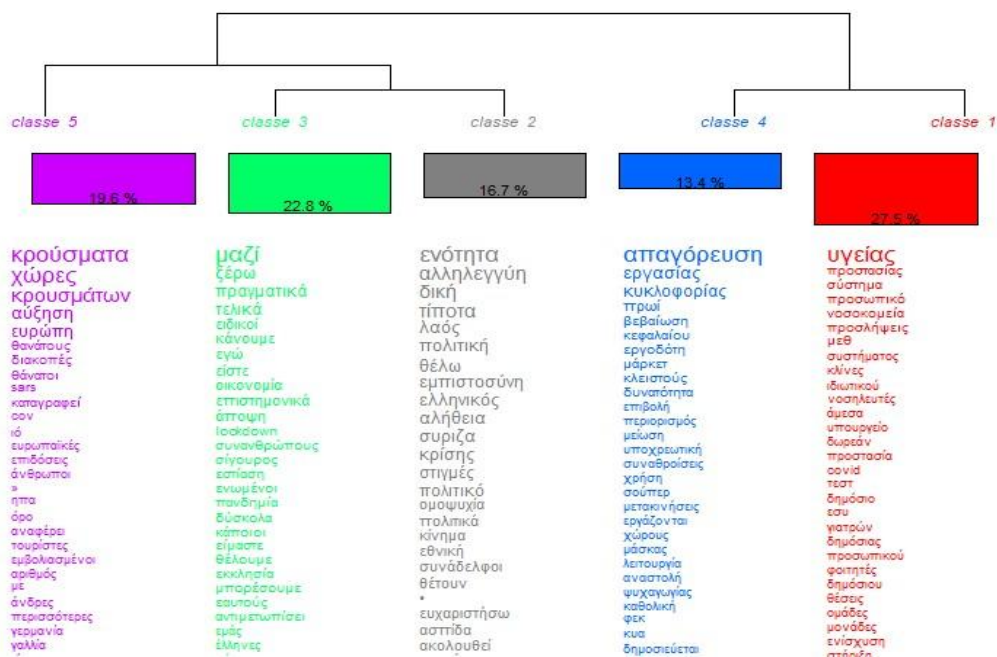
*στη περιοχή του Ευρώτα, οι Ρομά και όλοι και όλες αυτές που το σημερινό
βραχυκύκλωμα στην κυκλοφορία της αξίας θα το πληρώνουν με μεγαλύτερη πείνα και
εξαθλίωση.»(κινηματικός χώρος)*

Καμία: Αφορά τα κείμενα, στα οποία δεν εντοπίζεται αναφορά στο εθνικό στοιχείο.

IRAMUTEQ

Στην ανάλυση των 85 κειμένων, το λογισμικό iramuteq εντόπισε 2.369 χωρία και 14.729 λέξεις.

Παρακάτω παραθέτουμε τα αποτελέσματα που προέκυψαν από το δενδρόγραμμα που κατασκευάστηκε κατά την hierarchical cluster analysis:

Από το δενδρόγραμμα παρατηρούμε το εξής:

- Σε πρώτο επίπεδο, οι κατηγορίες 2, 3 και 5 (δεξιός-κεντρώος, κυβερνητικός και επιστημονικός λόγος) διαχωρίζονται και αντιτίθενται με τις κατηγορίες 1,4 (αριστερός και αντιεξουσιαστικός λόγος).
- Σε δεύτερο επίπεδο, οι κατηγορίες 2,3 διαχωρίζονται από την κατηγορία 5.

- Σε τρίτο επίπεδο, διαχωρίζονται ανά μεταξύ τους οι κατηγορίες 2 και 3 και οι κατηγορίες 1 και 4.

Παρακάτω αναλύεται η κάθε κατηγορία ξεχωριστά, με σειρά βασισμένη στις συνδέσεις των κατηγοριών μεταξύ τους και ξεκινώντας από τις κατηγορίες στις οποίες εκπροσωπείται ο κυρίαρχος λόγος.

- **Κατηγορία 3: Κράτος, (συμ)πολίτες και «ειδικοί» μαζί, ενάντια σε έναν κοινό «αόρατο εχθρό» (ο λόγος του πρωθυπουργού και άμεσων υποστηρικτών-τριών): (22,8%)**

ΘΕΜΑΤΑ: Κεντρικό θέμα αποτελεί η περιγραφή της πανδημίας ως μάχη ή ως πόλεμος, σε συνδυασμό με την ανάγκη μίας σύμπλευσης για την εναντίωση σε αυτόν, η οποία αποτελεί εγγυημένη και αποδεδειγμένη επιτυχία. Σε αυτό το πλαίσιο, αναφέρεται η ύπαρξη ενός κοινού, συγκεκριμένου και αδιαπραγμάτευτου εχθρού, ίδιου για «όλους» (χωρίς συγκεκριμενοποίηση του ποιους-ες-α χωράει εν προκειμένω αυτή η λέξη). Ο εχθρός αυτός είναι η πανδημία, ο ιός και η παρουσία της απειλής της δημόσιας υγείας και της ανθρώπινης ζωής. Αυτό τον εχθρό, «καλούμαστε» σε ένα αόριστο «εμείς» να αντιμετωπίσουμε. (*Typical Text Segments: «συμπολίτες μου σας απευθύνομαι και πάλι σε μία κρίσιμη καμπή της μάχης με την πανδημία γιατί το θεωρώ χρέος μου αλλά και έτσι το αισθάνομαι και γιατί μπροστά στη νέα έξαρση του κορωνοϊού έχω την ίδια πίστη στις δυνατότητές μας με εκείνη που είχα όταν σας καλούσα στην πρώτη αναμέτρηση μαζί του» (score: 174,19, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, δεύτερο ξέσπασμα πριν το λοκντάουν) «λοιπόν σας ζητώ να κάνουμε το φετινό καλοκαίρι επίλογο της κρίσης και πρόλογο της αναγέννησης, με*

*αναπτειρωμένη την υπερηφάνεια και την πίστη στις δυνάμεις μας και όπως πάντα με
πυξίδα τον ρεαλισμό και με χάρτη μας το μελετημένο σχέδιο και να είστε σίγουροι μαζί
θα τα καταφέρουμε και πάλι» score: 168,88, πρωθυπουργός-δεξιός
νεοφιλελευθερισμός, περίοδος πρώτο καλοκαίρι), «για εμάς τα πράγματα είναι πάρα
πολύ απλά, ο εχθρός όλων μας είναι ένας, είναι η πανδημία και η απειλή της
ανθρώπινης ζωής, όμως για να μπορέσουμε να τον αντιμετωπίσουμε όσο πιο
αποτελεσματικά γίνεται...» score:
148,82, κόμμα βουλή-κεντρώο, περίοδος δεύτερο λοκντάουν).*

Στο ίδιο σκεπτικό με το προηγούμενο θέμα, παρουσιάζεται ένα συμπληρωματικό
θέμα, που εγκυκαλεί την ατομική ευθύνη του καθενός να «πιστέψει» και να κινηθεί με
τρόπο που να εγγυηθεί την λαϊκή-εθνική-κρατική και επιστημονική σύμπλευση, η
οποία με τη σειρά της θα φέρει την νίκη και την επιτυχία για κάθε επίσης
μεμονωμένο Έλληνα και Ελληνίδα (**Typical Text Segments:** *«ένας ένας και όλοι μαζί
μπορούμε να κάνουμε τη διαφορά, είμαι σίγουρος ότι θα τα καταφέρουμε ζανά»:*
(score: 173,69, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, δεύτερο ζέσπασμα πριν το
λοκντάουν) *«όμως η πίστη που χρειαζόμαστε τώρα, είναι ότι θα καταφέρουμε να
ξεπεράσουμε την κρίση αρκεί όλοι να ακολουθούμε συντεταγμένα τις οδηγίες των
γιατρών και των ειδικών και αναλογιζόμενοι πάντα ότι δεν είμαστε υπεύθυνοι μόνο για
τον εαυτό μας αλλά για όλες τις Ελληνίδες και για όλους τους Έλληνες δίπλα μας»*
(score: 119,77, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος πρώτων μέτρων).

Επιπλέον, ένα θέμα που τίθεται από αυτό το λόγο, σε χρονικές περιόδους
περισσότερης χαλάρωσης, είναι το ζήτημα της ανασυγκρότησης της εθνικής

οικονομίας, μετά το πλήγμα που δέχθηκε από την πανδημία, καθώς και της ανασυγκρότησης της «κανονικότητας» στην κοινωνία, πράγμα για το οποίο φαίνεται πάλι να έχουν την ευθύνη και τη δύναμη να το διαχειριστούν «όλοι οι Έλληνες» μαζί.

(Typical Text Segments: *«συμπολίτες μου επικοινωνώ και πάλι μαζί σας στο τέλος του πρώτου κύκλου της αναμέτρησης με την πανδημία αλλά και στην αφετηρία μιας νέας περιόδου με επίκεντρο την οικονομία και την κοινωνία γιατί σήμερα θα σας παρουσιάσω το κυβερνητικό σχέδιο για τους επόμενους μήνες» (score: 160,86, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος πρώτο καλοκαίρι) «όλοι εμείς οι Έλληνες, όπως καταφέραμε με την υπεύθυνη συμπεριφορά μας να αντιμετωπίσουμε την πανδημία του κορωνοϊού οφείλουμε την επόμενη ημέρα να συνεχίσουμε όλοι μαζί ενωμένοι την προσπάθεια ανασυγκρότησης της εθνικής μας οικονομίας και της κοινωνίας σε όλες τις πτυχές της»:* (score: 153,43, καθηγητής, περίοδος πρώτο καλοκαίρι).

Βλέπουμε επίσης το θέμα της δικαιολόγησης της μετακίνησης των κυβερνητικών αποφάσεων βάσει δεδομένων που παρουσιάζονται ως αναντίρρητα. **(Typical Text Segment:** *«πριν από ένα μήνα είχα εκφράσει την ελπίδα ότι θα μπορέσουμε να συνυπάρξουμε μαζί του με προφυλάξεις που δεν θα διαταράζουν ουσιαστικά την οικονομική και κοινωνική ζωή, δυστυχώς τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν έτσι»:* (score: 146,66, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, δεύτερο ζέσπασμα πριν το λοκντάουν)

Τέλος, βλέπουμε το θέμα της επίκλησης στην επιστήμη και της ενοποίησης της με την κυβέρνηση και τις κυβερνητικές αποφάσεις: **(Typical Text Segment:** *«κύριες και κύριοι, αγαπητοί μου συμπολίτες, καλημέρα σας, επέλεξα σήμερα έναν διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας και είμαι εδώ μαζί με τον Σωτήρη τον καθηγητή τον κύριο*

Τσιόδρα, για να καταδείξω με αυτό τον τρόπο ότι οδηγός στις όποιες αποφάσεις μας είναι πάντα τα επιστημονικά δεδομένα» (score: 127,00, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος δεύτερο λοκντάουν).

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ: ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΧΕΣΙΑΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΕΙΞΗ:

Στα χαρακτηριστικά χωρία αυτού του λόγου, επικρατεί κυρίως το α' ενικό και το α' πληθυντικό πρόσωπο. Αποτελεί έναν λόγο σε μεγάλο βαθμό εκφερόμενο από τον πρωθυπουργό και γι' αυτό το λόγο, έχει αρκετά προσωποκεντρικό χαρακτήρα, ενδεχομένως γιατί στοχεύει στο να πείσει ότι ο ίδιος κατέχει τη δυνατότητα να χειριστεί κατάλληλα την κρίσιμη κατάσταση και επίσης να δηλώσει μια εγγύτητα προς τον ακροατή σαν να βρίσκεται «δίπλα» του και να του απευθύνεται προσωπικά, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως φιλικό πρόσωπο (π.χ. «είχα εκφράσει», «επικοινωνώ», «ζητώ»). Η χρήση του όρου «συμπολίτες μου», σε αυτές τις προτάσεις εκφράζει τη σύνδεση που θέλει ο πομπός να προσδώσει στη σχεσιακότητά του με τους-τις-τα δέκτες-τριες-α του μηνύματος.

Το α' πληθυντικό στοχεύει στην πρόκληση κλίματος εμπιστοσύνης και ενότητας στη σχέση μεταξύ πομπού και δέκτη, σε ένα εθνικό πλαίσιο. Η υποτακτική φωνή δηλώνει δεοντική τροπικότητα (π.χ. «όλοι να ακολουθούμε»). Σε αυτό το πλαίσιο, που δίνεται ένα «πρέπει» (με τη λέξη «αρκεί») απέναντι στο ακροατήριο, αποκρύπτεται το υποκείμενο που εγκαλεί αυτή τη μεταβολή συμπεριφοράς (απρόσωπη σύνταξη, απαλοιφή δράστη). Χρησιμοποιείται, αντίθετα, γ' πληθυντικό, όταν χρειάζεται να δοθεί τεκμηρίωση και ευθύνη για τις κυβερνητικές αποφάσεις σε εξωτερικά αναντίρρητα επιστημονικά δεδομένα (π.χ. «τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν έτσι»,

«οδηγός στις αποφάσεις μας είναι πάντα τα επιστημονικά δεδομένα»), κάτι που υποδεικνύει αποποίηση ευθυνών και μετακύλιση τους στα «εξωτερικά» και αναντίρρητα δεδομένα/ «πράγματα», τα οποία αποτελούν μάλιστα υποκείμενο σε αυτές τις προτάσεις, προσδίδοντας μια «βεβαιότητα» στο λόγο, η οποία δηλώνει επιστημική τροπικότητα. Χρησιμοποιείται, επίσης μεταφορική γλώσσα με συγκινησιακά-συναισθηματικά φορτισμένο και αφηρημένο τρόπο, με σκοπό ενδεχομένως τον αποπροσανατολισμό της συζήτησης από το να τεθούν όντως ανοιχτά στον ακροατήστην ακροάτρια τα πρακτικά δεδομένα («με αναπτειρωμένη την υπερηφάνεια και την πίστη», «με πυξίδα τον ρεαλισμό και με χάρτη μας το μελετημένο σχέδιο»*)*

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ:

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ «ΕΧΘΡΟΙ»: Η σύγκρουση, όπως αναπαρίσταται σε αυτό το λόγο, φαίνεται να βρίσκει από την μία πλευρά τον ελληνικό λαό, την κυβέρνηση, την επιστημονική κοινότητα και από την άλλη πλευρά τον ιό, ως αόρατο εχθρό, και μαζί του συμμάχους, όσους-ες δεν συμμορφώνονται με τα επιβαλλόμενα μέτρα. Τα υποκείμενα που δεν κατατάσσονται με σαφήνεια σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες, μένουν αορατοποιημένα, με αμφιλεγόμενη τη συμμετοχή τους στη σύγκρουση. Επίσης, μένει ασαφές το ποιά θεωρούνται ως μη συμμορφούμενα υποκείμενα.

ΘΕΣΗ ΠΟΜΠΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΘΕΣΕΙΣ» ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ: Τα κείμενα προέρχονται από την πλευρά της κυβέρνησης και λόγω αυτού επικεντρώνονται στη

νομιμοποίηση των ενεργειών της και στην πειθώ, βασισμένα σε μια κυρίαρχη ιδεολογία: Η υποστήριξη της κοινωνικής «κανονικότητας» και της οικονομίας θεωρούνται δεδομένα σε αυτό το πλαίσιο, σύμφωνα με τη δεξιά νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, και γι' αυτό το λόγο τίθενται σαν αυτονόητο ζήτημα των κυβερνητικών προτεραιοτήτων, στην αποκατάσταση από την πανδημία μετά από κάθε κύμα της. Η θέση της υποστήριξης της ιδιωτικοποίησης του συστήματος υγείας, που αποτελεί κομμάτι της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας που υπερασπίζονται οι πομποί (και που καταγγέλλθηκε στην κατηγορία λόγου 1), αποκρύπτεται ρητορικά από αυτό το πλαίσιο λόγου.

Η θέση των πομπών, καθιστά σαφές ότι αυτή η κατηγορία, αποτελεί το επίκεντρο του κυρίαρχου-κανονιστικού λόγου στην εποχή της πανδημίας στην Ελλάδα.

ΑΦΗΓΗΜΑ: Θραύσματα από την ιστορία της πανδημίας στην Ελλάδα, στα πλαίσια της αναπαράστασης αυτού του λόγου, την περιγράφουν ως μία μάχη, μία σύγκρουση ανάμεσα σε ένα έθνος-κράτος και σε έναν κοινό αόρατο εχθρό, τον «ιό». Είναι μία πολεμική ιστορία και που ως τέτοια με συμμόρφωση, σύμπνοια, ατομική ευθύνη αλλά και πειθαρχία, οδηγεί και μπορεί να «συνεχίσει» να οδηγεί σε επιτυχία/»νίκη».

Σε ένα πλαίσιο αφηγηματικής ανάλυσης, η σκηνή διαδραμάτισης των γεγονότων είναι η Ελλάδα, το δύσκολο πρόβλημα-κατάσταση είναι η πανδημία και οι συνέπειές της στη δημόσια υγεία και στην οικονομία, δράστης είναι ο ιός και όσα υποκείμενα του δίνουν «χώρο» με το να μη συμμορφώνονται με τις νομοθεσίες της κυβέρνησης και η δράση του ιού είναι η εισβολή στην Ελλάδα. Η πρόθεση των πομπών η νομιμοποίηση-δικαιολόγηση των κυβερνητικών επιλογών και η συμμόρφωση των δεκτών, ενώ λύση είναι να υπάρξει εμπιστοσύνη από μέρους των πολιτών σε

κυβέρνηση και «ειδικούς» και συμμόρφωση στα κρατικά μέτρα.

ΠΕΡΙ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ: Η κατηγορία λόγου αυτή μιλάει για τους Έλληνες και τις Ελληνίδες και απευθύνεται σε αυτούς-ες, θίγει μία ανάγκη προστασίας τους από τον ιό αλλά και ατομικής τους ευθύνης απέναντι σε μία κοινή εθνική-κρατική προσπάθεια. Συνεπώς ο πατριωτισμός είναι έκδηλος σε μεγάλο φάσμα του λόγου και είναι εν προκειμένω άμεσα συνυφασμένος και ταυτισμένος με την ενότητα κράτους-κυβέρνησης-πολιτών.

ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΛΟΓΟΥ:

Αναφορά στο εθνικό στοιχείο: πατριωτισμός ($p < .001$), υποτυπώδης ($p = .01$), ($p = .05$).

Πολιτικός προσδιορισμός: δεξιός νεοφιλελευθερισμός ($p < .0001$), άγνωστος ($p < .01$).

Θέση: πρωθυπουργός ($p < .0001$), εκκλησιαστικός εκπρόσωπος ($p < .0001$), αρθρογράφος ($p < .0001$).

Χρόνος: περίοδος δεύτερο lockdown ($p < .0001$), περίοδος δεύτερο ξέσπασμα πριν το lockdown ($p < .01$).

Κατηγορία 2: Εθνική ενότητα στον ελληνικό λαό και αλληλεγγύη (κεντρώος και δεξιός λόγος) (16,7%)

ΘΕΜΑΤΑ: Ένα θέμα του λόγου αυτού, αποτελεί η ρητορική «καταγγελία» όσων μπορεί να απειλούν την εμπιστοσύνη και την ενότητα μεταξύ «λαού» και κυβέρνησης, στην κατάσταση της πανδημίας σε συνδυασμό με μια απάντηση σε αυτούς, βασισμένη στη νόρμα της αξίας της «ειλικρίνειας» και της «αλήθειας» (αληθολογία). (*Typical Text*)

Segments: «γενικά σπέρνετε την αμφιβολία και τη δυσπιστία, τη στιγμή που χρειαζόμαστε εθνική ομοψυχία όσο ποτέ άλλοτε και επειδή στην πολιτική μου διαδρομή έχω αποφασίσει να πορεύομαι με οδηγό την αποτελεσματικότητα και την αλήθεια, τα στοιχεία κυρίες και κύριοι συνάδελφοι δεν αμφισβητούνται»: (score 338.03 κυβερνητικός εκπρόσωπος-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, δεύτερο ζέσπασμα πριν το λοκντάουν) , «παιχνίδια που διαψεύδουν ακόμα και συγγενείς των συνανθρώπων μας που έφυγαν, θέλω κατηγορηματικά να τονίσω ότι η κυβέρνηση δεν έχει τίποτα να κρύψει και δεν διαπραγματευόμαστε το δικαίωμα των Ελλήνων πολιτών από την πρώτη στιγμή της κρίσης να ξέρουν την αλήθεια και μόνο την αλήθεια»: score: 253,54, κυβερνητικός εκπρόσωπος-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος πρώτων μέτρων).

Ένα άλλο θέμα που φαίνεται κεντρικό είναι ότι η «εθνική» ενότητα θεωρείται ήδη εμπεδωμένη και ριζωμένη από παρελθούσες ιστορικές εμπειρίες δεινών που συνέβησαν στον «ελληνικό» λαό αλλά και από την αρχική εμπειρία του πρώτου κύματος της πανδημίας στην Ελλάδα και δίνεται επιβράβευση γι' αυτό. (*Typical Text*)

Segment: «ο ελληνικός λαός για άλλη μια φορά επέδειξε αξιοθαύμαστη ενότητα και ομοψυχία κατά την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης που προκάλεσε η πανδημία

του κορωνοϊού»: (score: 268,70, καθηγητής, περίοδος-πρώτο καλοκαίρι, «αποδείξαμε ήδη ότι με ενότητα και ομοψυχία μπορούμε να είμαστε στην πρώτη γραμμή των παγκόσμιων εξελίξεων, είμαστε λαός με προσόντα με κατάλληλη πολιτική ηγεσία και υπό την καθοδήγηση των ειδικών μπορούμε να επιτύχουμε το «ελληνικό θαύμα» (score: 228,60, καθηγητής, περίοδος πρώτο καλοκαίρι).

Ακόμη, σύμφωνα με μια διαφορετική προσέγγιση, αλλά επίσης κυρίαρχη σε αυτή την κατηγορία λόγου, τίθεται η επίκληση του «ελληνικού λαού» (ως ενιαίο-ενωμένο υποκείμενο) διακρινόμενη (αν και όχι αντικρουόμενη) από την εμπιστοσύνη απέναντι στην κυβέρνηση, η οποία με έναν μετριοπαθή τρόπο τίθεται υπό διαπραγμάτευση και υπό αμφισβήτηση με βάση το κατά πόσο η κυβέρνηση έχει δείξει να ανταποκρίνεται σε όσα καλείται να ανταποκριθεί. Το θέμα αυτό τίθεται από την πλευρά κομμάτων που ανήκουν στο κέντρο (**Typical Text Segment: «αποτέλεσμα ο ελληνικός λαός να χάσει την εμπιστοσύνη του και η κυβέρνηση την αξιοπιστία της στη διαχείριση της κρίσης, δυστυχώς δεν είμαστε εκεί που ήμασταν τον Μάρτιο και η κυβέρνηση έχει ευθύνη γι' αυτό»**, (score: 201,66, κόμμα βουλή-κεντρώο, περίοδος δεύτερο λοκντάουν).

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ: ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΧΕΣΙΑΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΕΙΞΗ:

Όταν υπάρχει αναφορά στην ενότητα-ομοψυχία σε ένα εθνικό πλαίσιο και στην επιτυχία που αυτή μπορεί να φέρει, το πρόσωπο που χρησιμοποιείται στα χαρακτηριστικά χωρία, είναι το α' πληθυντικό («αποδείξαμε», «μπορούμε», «επιτύχουμε») και εκφράζεται επιστημική τροπικότητα λόγω της βεβαιότητας που

φέρουν οι προτάσεις που αναφέρονται σε αυτό, με ρητορικό σκοπό να επιτευχθεί συναίνεση και εμπιστοσύνη. Μπορούμε επίσης να εντοπίσουμε μια έμμεση και υπόρρητη δεοντική τροπικότητα για το τι πρέπει να κάνουν στη συνέχεια οι δέκτες του μηνύματος (να συνεχίσουν να συμπεριφέρεται με τον τρόπο που υπονοείται στην πρόταση).

Σε άλλες περιπτώσεις, χρησιμοποιείται της β' πληθυντικό από τον κυβερνητικό λόγο (π.χ. «σπέρνετε την αμφιβολία») σε αποφαντικές προτάσεις, όταν ρητορικός σκοπός είναι να κατηγορηθεί μια άλλη κοινωνική-πολιτική ομάδα, που προκαλεί διάσπαση στην προαναφερθείσα ενότητα και παρουσιάζει μία εχθρική συσχέτιση μεταξύ του πομπού και του (απόντος) υποκειμένου στο οποίο αναφέρεται το ρήμα. Η έλλειψη συγκεκριμένου υποκειμένου, μπορεί να αφήσει να εννοηθεί, ότι το πρόβλημα (αμφιβολία) το δημιουργεί οποιοσδήποτε-οποιαδήποτε δεν τίθεται με το μέρος του πομπού (και άρα τίθεται εναντίον του). Η απάντηση στις αμφισβητήσεις απέναντι στην κυβέρνηση, γίνεται με το α' ενικό, εκ μέρους κυβερνητικού εκπροσώπου, με σκοπό να διεκδικήσει προσωπικά την εμπιστοσύνη, με αναφορά στη γενική νόρμα της «αλήθειας» που είναι ευρέως κοινωνικά αποδεκτή, χωρίς να δοθεί κάποια συγκεκριμενοποίηση στην πλευρά από την οποία βλέπει και παρουσιάζει ο πομπός την «αλήθεια». Επίσης, χρησιμοποιείται γ' πληθυντικό, όταν υποκείμενο που φέρει την ευθύνη για ό,τι συμβαίνει και «οδηγεί» τις αποφάσεις της κυβέρνησης, γίνονται «τα στοιχεία», τα οποία «δεν αμφισβητούνται», ως τεκμηρίωση και άρα ως έκφραση βεβαιότητας και επιστημικής τροπικότητας του λόγου. Η εναλλαγή του α' ενικού με το γ' πληθυντικό αποτελεί μια σταδιακή απόσβεση-μετριασμό του δράστη και μετατόπιση εν τέλει των ευθυνών σε ένα μη ανθρώπινο υποκείμενο (τα στοιχεία). Χρησιμοποιείται, ακόμη το γ' πληθυντικό και οι αποφαντικές προτάσεις, όταν κρίνεται σκόπιμο ρητορικά να δοθεί τεκμηρίωση για τον ισχυρισμό ότι οι

«συκοφαντίες» απέναντι στην κυβέρνηση είναι λασπολογία με την σύντομη αναφορά στο λόγο των συγγενών των θυμάτων («διαψεύδουν»), που υποδεικνύει ως «αποδεικτικό» στοιχείο, μία επιστημική τροπικότητα, σαν οι συγγενείς των θυμάτων να αποτελούν για συναισθηματικούς λόγους μία νέα αυθεντία.

Τέλος, χρησιμοποιείται γ' ενικό και οι αποφαντικές προτάσεις, όταν υποκειμενοποιείται ο «ελληνικός λαός» σαν ένα ενιαίο-συνεκτικό υποκείμενο, για το οποίο ο πομπός ως εξωτερικό υποκείμενο, θέλει να μιλήσει με μια πατερναλιστική χροιά εξ' ονόματός του («ο ελληνικός λαός επέδειξε», «με αποτέλεσμα ο ελληνικός λαός να χάσει την εμπιστοσύνη του» κ.α.). Ο «ελληνικός λαός» σε αυτό το πλαίσιο δεν αποτελεί ένα υποκείμενο στο οποίο γίνεται άμεση αναφορά σαν να είναι ο δέκτης του μηνύματος, όπως θα γινόταν αν επιλεγόταν ένα πρόσωπο β' ενικού ή β' πληθυντικού προσώπου, οπότε δεν «του» δίνεται σε ένα συμβολικό επίπεδο το δικαίωμα να απαντήσει έτσι ώστε να διαχωρίσει τη θέση του από όσα αναφέρονται εξ' ονόματός του ως δεδομένα.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ «ΕΧΘΡΟΙ»: Στον λόγο αυτό κατηγορείται η σύγκρουση, η διχόνοια και η αντιπαράθεση και προτάσσεται η ομόνοια και η συναίνεση. Με αυτήν την έννοια ωστόσο, όσοι-ες-α «σπεύρουν» τη διχόνοια στον «ελληνικό λαό» ή στη σχέση του με την κυβέρνηση, με το να αμφισβητούν ή να μη συναινούν στην κυρίαρχη πολιτική και ανάγνωση της πανδημίας, τίθενται ως εχθροί-ες, ενώ όσοι-ες δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο του «ελληνικού λαού» μένουν αορατοποιημένοι-ες-α. Η θέση των μειονοτήτων, λοιπόν,

σε αυτό το κλίμα «σύμπτωσης» και «αλληλεγγύης» αποσιωπάται, μένοντας εκτός του ενδιαφέροντος των θεμάτων που τίθενται σε αυτό το λόγο.

ΘΕΣΗ ΠΟΜΠΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΘΕΣΕΙΣ» ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ: Τα κείμενα αυτά γράφονται, είτε από κυβερνητικούς εκπροσώπους, είτε από εκπροσώπους μιας κεντρώας αντιπολίτευσης εντός της βουλής. Η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση από τον «ελληνικό λαό» κρίνεται ως σημαντική αλλά κρίνεται και ως αμφιλεγόμενη, καθώς με έναν τρόπο σε αυτή την κατηγορία λόγου, γίνεται εμφανής και διαπραγματεύσιμη η αμφισβήτηση του αν η συγκεκριμένη κυβέρνηση «αξίζει» την εμπιστοσύνη. Σε αυτό το πλαίσιο, αναπαράγεται το σκεπτικό του λαϊκίστικου δεξιού και κεντρώου λόγου. Παρ' όλ' αυτά, επειδή ο λόγος εκφέρεται από θεσμικά πρόσωπα, αποτελεί έκφραση του κυρίαρχου-κανονιστικού λόγου.

ΑΦΗΓΗΜΑ: Θραύσματα από την ιστορία της πανδημίας στην Ελλάδα, που ίσως εντοπίζουμε μελετώντας την οπτική αυτού του λόγου, την παρουσιάζουν ως μία υγειονομική κρίση-«μάχη», η οποία μπορούσε να αντιμετωπιστεί με σύμπτωση στα πλαίσια του έθνους-κράτους και εμπιστοσύνη από την πλευρά του «ελληνικού λαού», αλλά χρειάστηκε-χρειάζεται και απαιτείται και μια κυβέρνηση ικανή να την κερδίζει με τις επιλογές της σε όλο το εύρος της διάρκειάς της. Είναι μία ιστορία, αντίστοιχη με τις ιστορίες στις οποίες στο παρελθόν, οι «Έλληνες», χρειάστηκε να φανούν ενωμένοι και ισχυροί λόγω άλλων δεινών και «εχθρών» που βρέθηκαν στο δρόμο τους.

Σε ένα πλαίσιο αφηγηματικής ανάλυσης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η σκηνή που πραγματεύονται τα γεγονότα είναι η Ελλάδα, το δύσκολο γεγονός-πρόβλημα είναι η πανδημία αλλά και η απειλή διάσπασης της ενότητας στην αντιμετώπισή της, ο δράστης που το προκαλεί αυτό δεν είναι ρητά προσδιορισμένος και η δράση του είναι

να δημιουργεί ρήξη στην ενότητα και να απειλεί τους «Έλληνες». Η πρόθεση του λόγου είναι να πείσει για μια ενιαία αντιμετώπιση του προβλήματος και η λύση στο πρόβλημα είναι η διατήρηση εθνικής ενότητας στον «ελληνικό λαό» υπό την αιγίδα του κράτους και μιας άξιας για εμπιστοσύνη κυβέρνησης.

ΠΕΡΙ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ: Ο λόγος αυτός, εστιάζει στην εθνική ενότητα, στην «ομοψυχία», στην αλληλεγγύη σε εθνικό πλαίσιο και στην επίκληση του «ελληνικού λαού», συνεπώς ο πατριωτισμός είναι πρόδηλος στα περισσότερα χαρακτηριστικά χωρία του, υπό το πρίσμα του δεξιού λαϊκισμού. Σε κάποια κομμάτια του λόγου επίσης, βλέπουμε μία αναπαράσταση για το «ποιοι» είναι οι «Έλληνες» και ποιοι φαίνεται να είναι στα πλαίσια της πανδημίας.

ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΛΟΓΟΥ:

Αναφορά στο εθνικό στοιχείο: πατριωτισμός ($p < .01$), απογοήτευσης ($p < .05$)

Πολιτικός προσδιορισμός: κέντρο ($p < .0001$).

Θέση: καθηγητής ($p < .0001$), εκκλησιαστικός εκπρόσωπος ($p < .01$), αρθρογράφος ($p < .05$), αντιπολίτευση ($p < .05$).

Χρόνος: άγνωστος ($p < .05$).

• Κατηγορία 5: Κυρίαρχος επιστημονικός λόγος και

διαπραγμάτευση των επιστημονικών δεδομένων. (19,6%)

ΘΕΜΑΤΑ: Ο επιστημονικός λόγος, επικεντρώνεται θεματικά κυρίως στα επιδημιολογικά δεδομένα, στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες για λόγους ενημέρωσης αλλά και σύγκρισης. (*Typical Text Segments: «...και τρεις χώρες οι*

οποίες δεσπόζουν σε επίπεδο κρουσμάτων και θανάτων οι ΗΠΑ μπήκαν στον Οκτώβριο με 206 000 θανάτους και 7,2 εκατομμύρια κρούσματα κατά μέσο όρο παρατηρούνται...» (score: 534,53, κυβερνητικός εκπρόσωπος-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, δεύτερο ζέσπασμα πριν το λοκντάουν), «καλησπέρα σας, έως σήμερα 358 000 κρούσματα του νέου κορονοϊού έχουν καταγραφεί σε 193 χώρες, είναι ταχεία η αύξηση που έχει ο ιός σε όποια κοινότητα και κοινωνία εισβάλλει, η ανθρωπότητα έχει ήδη καταγράψει περισσότερους από 15...» (score: 506,18, εκπρόσωπος ειδικών, περίοδος πρώτων μέτρων), «τις τελευταίες δέκα ημέρες καταγράφεται μια αύξηση στον αριθμό κρουσμάτων κορονοϊού ανά την επικράτεια, η έξαρση εμφανίστηκε πρώτα στο Νότιο Αιγαίο και την περιοχή της Αττικής, ενώ αφορά και την υπόλοιπη νησιωτική Ελλάδα η ανοδική τάση καταγράφεται» (score:279,30, εκπρόσωπος ειδικών, περίοδος μονιμότερης χαλάρωσης.)

Ένα σημαντικό κομμάτι του κυρίαρχου κυβερνητικού λόγου, φαίνεται να εντοπίζεται σε αυτή την κατηγορία, δανειζόμενο τα στοιχεία από τις επιστημονικές αναλύσεις των «ειδικών», με αποτέλεσμα ένα θέμα να είναι η υπεράσπιση των κυβερνητικών μέτρων για την πανδημία με την αναφορά στην αποτελεσματικότητά τους και στη σύγκριση της πορείας της επιδημίας στην Ελλάδα με τις άλλες χώρες, με επιφύλαξη για τη συνέχεια, αν οι

«πολίτες» δεν συνεχίσουν να συμπεριφέρονται με πειθαρχία. (*Typical Text*

Segments: *«ξέρουμε ποιά μέτρα αποδίδουν περισσότερο και έχουμε διδαχθεί απ' τα λάθη άλλων χωρών αλλά και απ' τα δικά μας, παρά την τελευταία αύξηση κρουσμάτων η Ελλάδα εξακολουθεί να τα πηγαίνει συγκριτικά πολύ καλύτερα από τις περισσότερες και πλουσιότερες χώρες του κόσμου» (score: 404,76, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος δεύτερο ζέσπασμα πριν το λοκντάουν), «τα στοιχεία*

δείχνουν πώς ακόμη και σήμερα η Ελλάδα είναι στις χώρες με τα λιγότερα κρούσματα στην Ευρώπη, θα ήταν λάθος όμως να επαναπαυτούμε σε αυτό γιατί όταν οι δραματικές εικόνες των γεμάτων νοσοκομείων μας οδηγήσουν στη συνειδητοποίηση του μεγέθους του προβλήματος τότε θα είναι αργά»: score: 403,29, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος δεύτερο ξέσπασμα πριν το λοκντάουν).

Συνεχίζοντας στην ίδια γραμμή με το προηγούμενο θέμα, η θεωρούμενη ως «επιτυχημένη» πορεία της επιδημίας στην Ελλάδα, ταυτόχρονα δίνει μία δυνατότητα, στο άνοιγμα του τουρισμού. (**Typical Text Segment:** *«στην Ελλάδα τα κρούσματα είναι λιγότερα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες γι' αυτό η ελληνική κυβέρνηση θέλει να βάλει μπροστά τον τουρισμό όσο το δυνατόν συντομότερα συζητούμε για το πώς θα διασφαλιστούν οι τουρίστες σε κάθε ξενοδοχείο»:* (score: 376,98, δημοσιογράφος, περίοδος πρώτο καλοκαίρι)

Ένα ακόμη θέμα, αποτελούν οι επιστημονικές εξελίξεις και η κλινική εμπειρία γύρω από τον ιό, το εμβόλιο και τα δοκιμαζόμενα φάρμακα και την πρακτική αποτελεσματικότητά τους. (**Typical Text Segment:** *«γιατί όπου ο εμβολιασμός προχωρεί ο ιός υποχωρεί, το βλέπουμε να συμβαίνει σε χώρες με μεγαλύτερα ποσοστά θωράκισης από εμάς ειδικά στις μεγαλύτερες ηλικίες για παράδειγμα στην Πορτογαλία ή στη Δανία μπορεί να κρούσματα να αυξάνονται...»:* score: 342,87, πρωθυπουργός-δεξιός νεοφιλελευθερισμός, περίοδος μαζικών εμβολιασμών)

Χωρίς να φανεί στα χαρακτηριστικά Typical Text Segments, αλλά μόνο στην σύνδεση των μεταβλητών με τη συγκεκριμένη κατηγορία, ένα κομμάτι του ακροδεξιού συνωμοσιολογικού λόγου που χρησιμοποιεί τα επιστημονικά δεδομένα για να τα αμφισβητήσει ή αναφέρεται σε ενστάσεις ιατρών για τα εμβόλια και τις παρενέργειές

τους, κατατάσσεται εδώ, ενδεχομένως λόγω της διαπραγμάτευσης αντίστοιχων θεμάτων, από μια αντίθετη βέβαια σκοπιά.

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ: ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΧΕΣΙΑΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΕΙΞΗ:

Στα χαρακτηριστικά χωρία των κειμένων, χρησιμοποιείται κυρίως το γ' ενικό και το γ' πληθυντικό και οι αποφαντικές προτάσεις με σκοπό την παρουσίαση μίας ουδετερότητας, «αντικειμενικότητας» της αναφοράς στα επιστημονικά και επιδημιολογικά δεδομένα και απόκρυψη υποκειμένου εκφοράς του λόγου, με ενδεχόμενο σκοπό την αποποίηση ευθυνών («*συμβαίνει*», «*αποδίδουν*», «*τα στοιχεία δείχνουν*» κ.α.). Στις ίδιες προτάσεις, επιλέγεται η απρόσωπη σύνταξη αλλά και όταν διαλέγεται η προσωπική σύνταξη με χρήση υποκειμένων, τα υποκείμενα είναι μη ανθρώπινα όντα (τα στοιχεία). Αυτό εκφράζει μία επιστημική τροπικότητα στο λόγο, ως ένδειξη βεβαιότητας και μία απαλοιφή του δράστη, με τη μετατόπισή του σε ένα μη έμψυχο «υποκείμενο».

Υπάρχει ωστόσο επιπλέον, έκκληση για καθορισμό της συμπεριφοράς των κοινωνικών υποκειμένων/ακροατών-τριων με βάση τα δεδομένα που παρουσιάζονται απρόσωπα και ουδετεροποιημένα και σε εκείνο το πλαίσιο γίνεται χρήση του α' πληθυντικού προσώπου (π.χ. «*θα ήταν λάθος να επαναπαυτούμε*»). Η χρήση του α' πληθυντικού προσώπου στο σημείο που υπάρχει η δεοντική τροπικότητα, λειτουργεί ως μετριασμός ή απαλοιφή του υποκειμένου που εγκυκαλεί μια συγκεκριμένη συμπεριφορά και αντίθετα θέτει τον πομπό σε ένα σχεσιακό πλαίσιο ενότητας με τους-τις ακροατές-τριες, στη θέση να ακολουθήσει επίσης, αυτά τα οποία αναφέρει.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ «ΕΧΘΡΟΙ»: Ο επιστημονικός λόγος κινείται σε μία νόρμα ουδετερότητας, συνεπώς δεν συμμετέχει ρητά και έκδηλα σε κάποια σύγκρουση. Προσπαθώντας ωστόσο να εκλάβουμε και το υπόρρητο νόημα που ενδεχομένως φέρει ο επιστημονικός λόγος καθώς και τις συνδέσεις που έχει με τον κυβερνητικό και κρατικό λόγο, παρατηρούμε τα εξής: Ο ιός παρουσιάζεται (κατά συμφωνία με τον κυβερνητικό λόγο της κατηγορίας 3) ως ένας εχθρός ο οποίος εισβάλλει στις κοινωνίες (*«είναι ταχεία η αύξηση που έχει ο ιός σε όποια κοινότητα και κοινωνία εισβάλλει»*). Με αυτό τον τρόπο, εμφανίζεται ήδη μια σύγκρουση μεταξύ κοινωνιών και ιού. Επιπλέον, η υποστήριξη των κυβερνητικών μέτρων με βάση την αναφορά στην αποτελεσματικότητά τους σε μια επιτυχημένη «ελληνική» πορεία στην πανδημία και η επιφυλακτικότητα για την συνέχιση της πορείας της πανδημίας, ενδεχομένως φέρουν ρητορικά μία «απειλή» αύξησης των κρουσμάτων αν δεν ακολουθηθούν τα συγκεκριμένα κρατικά μέτρα. Αυτό θα μπορούσε να φέρει μια κοινωνική σύγκρουση σε κράτος-«ειδικούς»-«συμμορφούμενα» υποκείμενα ενάντια στα «μη συμμορφούμενα» υποκείμενα.

ΘΕΣΗ ΠΟΜΠΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΘΕΣΕΙΣ» ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ: Ο λόγος προκύπτει κυρίως από άτομα της επιστημονικής κοινότητας και από τους κυρίαρχους στην συγκεκριμένη περίσταση εκπροσώπους της (επιτροπή εμπειρογνομόνων). Λόγω της φαινομενικής ουδετερότητας που προτάσσει η νόρμα για τον επιστημονικό λόγο, ο δημοσιογραφικός λόγος, κατατάσσεται επίσης εδώ. Ένα μέρος του κυβερνητικού λόγου, επίσης κατατάσσεται εδώ, μόνο ωστόσο όταν αναφέρεται στα επιστημονικά δεδομένα. Οπότε, σε αυτό το τμήμα λόγου, δεν βλέπουμε σαφή πολιτικά προτάγματα.

Ωστόσο η πολιτική ουδετερότητα, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια πολιτική στάση η οποία ευνοεί την κυρίαρχη ιδεολογία και πολιτική. Το γεγονός ότι στο λόγο υπάρχουν κείμενα στα οποία κράτος και επιστήμονες, μιλούν από κοινού και ο ένας συμπληρώνει το λόγο του άλλου, συνηγορεί υπέρ αυτής της θεώρησης.

Γι' αυτό, η κατηγορία αυτή, μπορεί να θεωρηθεί κομμάτι του κυρίαρχου λόγου (συμπληρώνοντας τις κατηγορίες 2 και 3) και άρα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι έχει κανονιστική λειτουργία.

ΑΦΗΓΗΜΑ: Θραύσματα ιστορίας της πανδημίας στην Ελλάδα, όπως διαβάζονται από αυτό το φακό, την παρουσιάζουν ως μια δύσκολη υγειονομική κρίση, προκαλούμενη από έναν ιό-εισβολέα, στον οποίο δεν υπήρχαν προκαταβολικά τείχη-ανοσίας, και γι' αυτό επιστρατεύτηκαν άλλα μέτρα αντιμετώπισής του. Η συμμόρφωση στα κρατικά μέτρα και στις επιστημονικές συστάσεις, σύμφωνα με αυτή την αφήγηση, θα μπορούσε να «μας» σώσει, όπως και ακόμη περισσότερο τους-τις ευάλωτους-ες συμπολίτες-ισες μας. (το περιεχόμενο του όρου «μας» παραμένει αποσιωπημένο). Είναι μία κρίση, η οποία στην Ελλάδα, σύμφωνα με αυτή την κατηγορία λόγου, αντιμετωπίζεται καλύτερα από ότι σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Σε πλαίσια αφηγηματικής ανάλυσης, θα λέγαμε ότι η ιστορία διαδραματίζεται στην Ελλάδα, ότι το πρόβλημα είναι η πανδημία, ο δράστης που το προκαλεί είναι ο ιός και η δράση του είναι η εισβολή και η πολύ γρήγορη εξάπλωσή του. Η πρόθεση του λόγου είναι να ενημερώσει για τα δεδομένα και να οδηγήσει σε πειθώ για διαμόρφωση στάσης και συμπεριφοράς στον πληθυσμό γύρω από το ζήτημα της πανδημίας και η λύση στο πρόβλημα είναι η εμπιστοσύνη στην επιστήμη και η συμμόρφωση με τα μέτρα της κυβέρνησης.

ΠΕΡΙ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ: Η επαναλαμβανόμενη σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες στην πορεία τους στην πανδημία και η πρόταξη των επιστημονικών δεδομένων που συνηγορούν υπέρ της θεωρίας ότι στην Ελλάδα τα πράγματα είναι καλύτερα (όπως ο συνολικός αριθμός κρουσμάτων), με ταυτόχρονη απόκρυψη και αποσιώπηση των επιστημονικών δεδομένων που συνηγορούν υπέρ της αντίθετης άποψης (όπως ο συνολικός αριθμός νεκρών επί εκατομμύριο πληθυσμού), ενδεχομένως να εκφράζει πατριωτισμό αλλά και υποστήριξη των κυβερνητικών επιλογών.

ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΛΟΓΟΥ:

Αναφορά στο εθνικό στοιχείο: Ελλάδα έναντι άλλων χωρών ($p < .0001$), υποτυπώδης ($p < .05$).

Πολιτικός προσδιορισμός: άγνωστος ($p < .0001$), ακροδεξιά ($p < .0001$).

Θέση: εκπρόσωπος ειδικών ($p < .0001$), δημοσιογράφος ($p < .0001$), κοινωνικός σχολιαστής ($p < .0001$), κυβερνητικός εκπρόσωπος ($p < .05$).

Χρόνος: περίοδος πρώτο καλοκαίρι ($p < .01$).

• Κατηγορία 1: Η προάσπιση του δημόσιου συστήματος υγείας και του λαού έναντι της κυβέρνησης (αριστερός λόγος): (27,5%)

ΘΕΜΑΤΑ: Ως βασικό θέμα παρουσιάζεται η απαίτηση για ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας και των παροχών του και για την πρόσβαση των λαϊκών

στρωμάτων σε αυτό, σε αντίστιξη με τις κυβερνητικές αποφάσεις. (*Typical Text Segments*: «νέες μονάδες ΜΕΘ σε όλα τα νοσοκομεία, επίταξη του ιδιωτικού τομέα υγείας, αποκλειστικά δημόσιο σύστημα υγείας, δωρεάν τεστ παντού, πλήρη αποζημίωση από τις συνέπειες του κλεισίματος των καταστημάτων...» (score: 754,93, εξωκοινοβουλευτική αριστερά, δεύτερο λοκντάουν), «να απαιτήσουμε ελεύθερη και ανεμπόδιστη δωρεάν πρόσβαση των λαϊκών στρωμάτων για πρόληψη και θεραπεία σε όλες της βαθμίδες υγείας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, την άμεση δημιουργία νέων κλινών και ΜΕΘ, την πλήρη στελέχωση όλων των νοσοκομείων με άμεσες προσλήψεις μόνιμου προσωπικού» (score: 648,98, εξωκοινοβουλευτική αριστερά, περίοδος πρώτων μέτρων), «μαζικές προσλήψεις μόνιμου προσωπικού στις μονάδες υγείας και πρόνοιας, μονιμοποίηση όλων των συμβασιούχων και των εργαζομένων των ιδιωτικών συνεργείων, κατάργηση του μέτρου της αναστολής εργασίας στην υγεία, πρόνοια καμία απόλυση υγειονομικού...» (score: 452,01, θεσμικός κομμουνισμός, περίοδος μαζικών εμβολιασμών), «για ουσιαστικά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, ενίσχυσης της περίθαλψης και θωράκισης του λαού ενάντια στην κυβερνητική απόφαση για απαγόρευση κυκλοφορίας αλλά και γενικότερα, ενάντια στη μεθόδευση των αστικών δυνάμεων σε όλο τον κόσμο με πρόσχημα την πανδημία» (score: 455,29, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος πρώτων μέτρων), «η κυβέρνηση της ΝΔ, έχει εγκληματικές ευθύνες, γιατί ενώ ήξερε από νωρίς τον κίνδυνο από τον κορονοϊό, δεν έκανε καμία πρόσληψη γιατρών και προσωπικού για να ενισχύσει το δημόσιο σύστημα υγείας, λέγοντας ασύστολα ψέματα ότι η «δημόσια υγεία είναι θωρακισμένη»» (score: 524,33, εξωκοινοβουλευτική αριστερά, περίοδος πρώτων μέτρων).

Έρχεται επίσης στο προσκήνιο, ο λόγος των υγειονομικών εργαζομένων για τις ελλείψεις στα δημόσια νοσοκομεία και σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό, από τη φωνή

ομαδοποιήσεων που τον αναπαράγουν: (*Typical Text Segment: «δεν είναι τυχαίο, ότι παρά τις εξαγγελίες και τις νομοθετικές διατάξεις για ενίσχυση του συστήματος υγείας, κάθε μέρα υπάρχουν καταγγελίες από υγειονομικό προσωπικό, που κάνει έκκληση για εξοπλισμό, προσλήψεις και τήρηση μέτρων προστασίας»* (score: 559, 27, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος πρώτων μέτρων).

Με αφορμή τα παραπάνω, τίθενται παράπλευρα και τα εξής θέματα: Η ανάγκη για την προστασία της υγείας στην εκπαίδευση και στην εργασία, εναντιωματικά με τον τρόπο που η κυβέρνηση, διαχειρίστηκε ζητήματα της λειτουργίας αυτών των θεσμών στο πλαίσιο πανδημίας. Είναι, συνολικά, μια πρόταση για εναλλακτική πολιτική διαχείρισης της πανδημίας, έναντι της διαχείρισης που επιλέγει η κυβέρνηση.

(*Typical text segment: «για να αξιοποιήσουμε όλες τις δυνατότητες που υπάρχουν για την αντιμετώπιση της πανδημίας με ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας, με μέτρα προστασίας της υγείας στην εργασία και στην εκπαίδευση, για να ανατρέψουμε την πολιτική αυτής της κυβέρνησης που μας το στερεί»*: score: 501,35, εξωκοινοβουλευτική αριστερά, δεύτερο λοκντάουν).

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ: ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΧΕΣΙΑΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΕΙΞΗ:

Στα πιο αντιπροσωπευτικά χωρία της ανάλυσης, χρησιμοποιείται α' πληθυντικό πρόσωπο που εκφράζει μία ενοποιητική σχεσιακότητα, όταν υπάρχει ο ρητορικός σκοπός να επικοινωνηθεί η απαίτηση από ένα συλλογικό υποκείμενο («λαός»), για ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας και προστασία της εργασίας και της δημόσιας εκπαίδευσης («να απαιτήσουμε», «να αξιοποιήσουμε» κ.α.). Αορατοποιείται

και αποσιωπάται το γεγονός ότι αυτό το «εμείς» που παρουσιάζεται ως ένα ενιαίο υποκείμενο, συνεκτικοποιείται και εκπροσωπείται εν προκειμένω πατερναλιστικά, από τους πομπούς του λόγου. Η ενεργητική φωνή και η υποτακτική έγκληση, εκφράζουν μία δεοντική τροπικότητα του λόγου.

Χρησιμοποιείται επίσης το γ' ενικό («έχει εγκληματικές ευθύνες» κ.α.) όταν ο ρητορικός σκοπός είναι να αποδοθούν ευθύνες για τα δεινά που περιγράφονται στο λόγο, στην κυβέρνηση, πράγμα το οποίο επιτυγχάνεται με αποφαντικές προτάσεις και με λέξεις όπως το επίθετο «εγκληματικές», που αποτελεί έναν κριτικό σχολιασμό με συγκινησιακή/συναισθηματική φόρτιση (αξιολογική τροπικότητα). Ως προς τη σχεσιακότητα, πομπός και δέκτης εδώ, μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικής απεύθυνσης παρουσιάζονται ως υποκείμενα με κοινά συμφέροντα, έναντι ενός αντιπάλου. Ακόμη, χρησιμοποιείται το γ' πληθυντικό, όταν σκοπός είναι να δοθεί μία εξωτερική εγκυρότητα, αποστασιοποίηση, τεκμηρίωση αλλά και βεβαιότητα σε όσα κατά τ' άλλα αναφέρονται ως βιωμένες εμπειρίες ή αντιλήψεις από τα υποκείμενα που γράφουν, το οποίο επιτυγχάνεται με αποφαντικές προτάσεις και με απρόσωπη σύνταξη και άρα απουσία υποκειμένου που ενεργεί («υπάρχουν καταγγελίες» κ.α.) και υποδηλώνει επιστημική τροπικότητα.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ «ΕΧΘΡΟΙ»: Σε αυτό το πλαίσιο, η κοινωνική σύγκρουση στην ιστορία της πανδημίας στην Ελλάδα, φαίνεται να είναι κοινωνική και ταξική με το διαχωρισμό του «λαού» από την νεοφιλελεύθερη

κυβέρνηση και από τους προνομιούχους των οποίων τα συμφέροντα φαίνεται να υπηρετεί.

ΘΕΣΗ ΠΟΜΠΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΘΕΣΕΙΣ» ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ: Τα κείμενα αυτά, είναι κείμενα κυρίως γραμμένα από κόμματα της βουλής ή εξωκοινοβουλευτικά, που ανήκουν στον ευρύτερο χώρο της αριστεράς και υπερασπίζονται πολιτικές θέσεις εναντίωσης στο νεοφιλελευθερισμό και υποστήριξης του «λαού», των χαμηλότερων ταξικών στρωμάτων και του δημόσιου έναντι του ιδιωτικού τομέα. Πρόκειται για κάποιες από τις πρωτοτυπικές θέσεις των υποκειμένων που αυτοπροσδιορίζονται ως αριστερά. Ένα μικρό κομμάτι αυτής της κατηγορίας εκπροσωπείται και από κάποιες ομαδοποιήσεις του κινηματικού και του αντιεξουσιαστικού χώρου. Το γεγονός όμως ότι τα κείμενα γράφονται κυρίως από κόμματα και εκπροσώπους τους (σε ένα μέρος τους ακόμη και από κόμματα που διεκδικούν την εξουσία), θα μπορούσε να εξηγεί γιατί προτείνονται άμεσες εναλλακτικές πολιτικές διαχείρισης της παρούσας κατάστασης, με διατήρηση του παρόντος status quo.

ΑΦΗΓΗΜΑ: Θραύσματα από την ιστορία της πανδημίας και της διαχείρισής της στην Ελλάδα, όπως φαίνεται να «διαβάζονται» από την οπτική γωνία αυτού του λόγου, αναφέρονται σε μια υγειονομική κρίση, της οποίας τα δεινά κατανέμονται άνισα εις βάρος του «λαού». Η αντιμετώπιση της πανδημίας στην Ελλάδα, παρουσιάζεται ως προβληματική και αποτυχημένη.

Σε ένα πλαίσιο αφηγηματικής ανάλυσης, βλέπουμε ότι η σκηνή που διαδραματίζονται τα κομμάτια αυτής της ιστορίας είναι η Ελλάδα, το πρόβλημα-δύσκολη κατάσταση είναι η διαχείριση της πανδημίας και όχι η ίδια η πανδημία σε πρώτο πλάνο, ο δράστης που προκαλεί το πρόβλημα είναι η κυβέρνηση και η

νεοφιλελεύθερη ιδεολογία και η ίδια η δράση είναι η αποδυνάμωση του δημόσιου συστήματος προς υπεράσπιση του ιδιωτικού σε ένα πλαίσιο ενίσχυσης των ταξικών ανισοτήτων. Η πρόθεση του λόγου είναι να καταγγείλει και να απαιτήσει και σε κάποιες περιπτώσεις η προτροπή σε αγώνα. Η λύση του προβλήματος αυτού θα μπορούσε να είναι μια αλλαγή πολιτικής γραμμής ή η αλλαγή της κυβέρνησης.

ΠΕΡΙ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ: Ο τρόπος που το εθνικό-πατριωτικό στοιχείο εμφανίζεται σε αυτή την κατηγορία λόγου, συνδέεται με τον αριστερό λαϊκισμό και έχει να κάνει με τη χρήση και την υπεράσπιση του ταξικού αλλά παράλληλα και εθνικού υποκειμένου «λαός», σε πλαίσιο βέβαια διαχωρισμού και εναντίωσης από την κυβέρνηση

ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΛΟΓΟΥ:

Αναφορά στο εθνικό στοιχείο: λαός εναντίον κυβέρνησης ($p < .0001$), εναντίωσης ($p < .001$).

Πολιτικός προσδιορισμός: εξωκοινοβουλευτική αριστερά ($p < .0001$), θεσμικός κομμουνισμός ($p < .0001$), αριστερός φιλελευθερισμός ($p < .0001$), αντιεξουσιαστικός ($p < .05$).

Θέση: κόμμα εξωκοινοβουλευτικό ($p < .0001$), κόμμα βουλής ($p < .0001$), ΜΚΟ ($p < .0001$), κινηματικός χώρος ($p < .0001$).

Χρόνος: περίοδος εμβόλια ($p < .05$)

• **Κατηγορία 4: Η πειθάρχηση, οι απαγορεύσεις και η διαχείριση της εργασίας (αντιεξουσιαστικός λόγος) (13,4%)**

ΘΕΜΑΤΑ: Ένα κεντρικό θέμα αποτελεί η ρητορική «καταγγελία» για τον τρόπο με τον οποίο το κράτος και η κυβέρνηση διαχειρίζεται το ζήτημα της εργασίας και των εργαζομένων. Αυτό το θέμα παρουσιάζεται συνδυασμένο με την καταγγελία για κρατική καταστολή και πειθάρχηση, που κρίνονται ως τακτικές που θυμίζουν την εποχή της χούντας. (*Typical Text Segment: “23/03 τίθεται σε ισχύ η απαγόρευση κυκλοφορίας μέσω κνα καθορίζεται η διαδικασία με την οποία επιχειρήσεις και εργοδότες κάνουν χρήση της δυνατότητας αναστολής των συμβάσεων εργασίας μέρους ή του συνόλου του προσωπικού, τους περιορισμούς πτήσεων από Βρετανία και Τουρκία” score: 551,57, κινηματικός χώρος αντιεξουσιαστικός, «προς χάριν της απρόσκοπτης ροής του κεφαλαίου, επιχειρείται μια καθολική αλλαγή της μορφής της εργασίας, με πιο ευνοϊκούς πάντα όρους για τα αφεντικά, η πανδημία ως κατάσταση έκτακτης ανάγκης, η κρατική διαχείριση της πανδημίας, υπό τον μανδύα του εφήμερου επενδύει στο φόβο, επιβάλλει τη μπατσοκρατία και τον έλεγχο στην καθημερινότητα» score: 263,26, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος πρώτων μέτρων, «...και ενώ έχει μπει σε ισχύ η απαγόρευση κυκλοφορίας και διατυμπανίζεται με τέτοιο ζήλο η επιτακτική ανάγκη να μειωθούν στο ελάχιστο οι μετακινήσεις, το κράτος αποφασίζει την απαγόρευση λειτουργίας των φοιτητικών εστιών και εστιατορίων από τις 25 Μαρτίου»: score: 386,65, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος πρώτων μέτρων), «που δεν υπόκειται, δηλαδή, στην πειθαρχημένη κινητικότητα που ορίζουν οι ανάγκες του κράτους και του κεφαλαίου κι επιβάλλοντας οποιασδήποτε χουντικής έμπνευσης περιορισμούς των ατομικών και κοινωνικών ελευθεριών όπως πχ η καθολική*

απαγόρευση της κυκλοφορίας τη νύχτα και η υποχρεωτική μασκοφορία στο δημόσιο χώρο» score:

367,76, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος μαζικών εμβολιασμών).

Ένα ακόμη θέμα, είναι η αναποτελεσματικότητα των μέτρων της κυβέρνησης ως προς την αντιμετώπιση της πανδημίας, με αναφορά σε πρακτικά δεδομένα. (*Typical Text*

Segment: «στην Ελλάδα ενώ έχουμε μπει εδώ και επτά εβδομάδες στη δεύτερη καραντίνα ακόμα πιο σκληρή από την πρώτη, με καθολική απαγόρευση κυκλοφορίας μετά τις 9 και επιβολή μάσκας παντού, ανακοινώνουν περίπου εκατό θανάτους καθημερινά τον τελευταίο μήνα» score: 365,45, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος μαζικών εμβολιασμών).

Αναφέρονται σε αυτό το πλαίσιο τα ψυχολογικά προβλήματα και τα προβλήματα υγείας που προέκυψαν από τον εγκλεισμό και από τον τρομοκρατικό λόγο των κυρίαρχων ΜΜΕ αλλά και των «ειδικών» που παρουσιάζονται σε αυτά. (*Typical Text*

Segment: «απαγόρευση κυκλοφορίας και εγκλεισμός των ανθρώπων στους κλειστούς χώρους των σπιτιών τους με έναν ασταμάτητο καθημερινό βομβαρδισμό τρόμου από τους ειδικούς στις τηλεοράσεις και στις ηλεκτρονικές εφημερίδες ενώ οι πιο μετριοπαθείς επιδημιολογικές έρευνες αποδίδουν ένα 20% της αύξησης των θυμάτων σε επιδημίες στην εξασθένιση του ανοσοποιητικού λόγω του στρες και του εγκλεισμού»: score 320,77).

Επισημαίνεται επίσης, ως ένα ξεχωριστό θέμα, το ανεπίτρεπτο της κυβερνητικής απόφασης για απαγόρευση των διαδηλώσεων με αφορμή την πανδημία. (*Typical Text*

Segment: «καταδικάζουμε την αυταρχική απόφαση της κυβέρνησης για την απαγόρευση

του αγωνιστικού γιορτασμού της 17^{ης} Νοέμβρη, η απόφαση του αρχηγού της ελληνικής αστυνομίας με την οποία απαγορεύονται οι δημόσιες συναθροίσεις άνω των τριών ατόμων σε όλη τη χώρα και για τέσσερις ημέρες...»: score: 290,69, θεσμικός κομμουνισμός, περίοδος δεύτερο λοκντάουν).

Τέλος, αναφέρεται ως θέμα η διάκριση που γίνεται στο ποιες ζωές μετράνε και ποιες όχι με βάση το πώς επηρεάζονται οι πιο υποτιμημένες κοινωνικές ομάδες από τις κυβερνητικές αποφάσεις (*Typical Text Segment: «ακόμη περισσότερο εκτεθιμένοι και απροστάτευτοι όμως είναι οι φυλακισμένοι προφανώς σε αυτό το σύστημα δεν μετρούν όλες οι ζωές το ίδιο, τις τελευταίες εβδομάδες η κυβέρνηση έχει προβεί σε ακραία μέτρα όπως η απαγόρευση της κυκλοφορίας...»*: score: 254,18, κινηματικός χώρος-αντιεξουσιαστικός, περίοδος πρώτων μέτρων)

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ: ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΧΕΣΙΑΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΕΙΞΗ:

Στα χαρακτηριστικά χωρία αυτού του λόγου, χρησιμοποιείται περισσότερο το γ' ενικό και οι αποφαντικές προτάσεις, καθώς αποτελεί μία παρουσίαση, αποτύπωση και καταγγελία της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα εκείνη την περίοδο και το βλέμμα είναι στραμμένο προς τα έξω, δηλαδή προς το τι «συμβαίνει» («έχει μπει σε ισχύ», «τίθεται» κ.α.). Επίσης χρησιμοποιείται γ' ενικό όταν πρόκειται να δοθούν ευθύνες στο υποκείμενο που φαίνεται να δημιουργεί το πρόβλημα (η κρατική διαχείριση της πανδημίας) σύμφωνα με αυτή την κατηγορία λόγου («επενδύει στο μανδύα του φόβου», «επιβάλλει» κ.α.). Σε άλλες περιπτώσεις, χρησιμοποιείται το α' πληθυντικό, όταν αναπαρίσταται μια συλλογική καταγγελία, με σκοπό την εμπλοκή

και συσχέτιση του πομπού με τους «συμμάχους» στους οποίους αναφέρεται, σε ένα πλαίσιο ενωτικής σχεσιακότητας (π.χ. «καταδικάζουμε»).

Το γ' πληθυντικό χρησιμοποιείται όταν γίνεται αναφορά στα βιώματα μειονοτικών ομάδων (*«εκτεθειμένοι και απροστάτευτοι είναι οι φυλακισμένοι» κ.α.*), στις οποίες δεν ανήκουν τα ομιλούντα υποκείμενα ωστόσο είναι φιλικά προσκείμενα σε αυτές.

Χρησιμοποιείται επίσης, όταν ρητορικός σκοπός είναι η εξωτερική τεκμηρίωση (*«ανακοινώνουν περίπου εκατό θανάτους ανά ημέρα» κ.α.*), με αποφαντικές προτάσεις και την παρουσίαση των παραπάνω ως δεδομένα, υποδηλώνοντας βεβαιότητα για την αποτυχία των κυβερνητικών μέτρων και άρα επιστημική τροπικότητα.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ «ΕΧΘΡΟΙ»: Η κοινωνική σύγκρουση στο λόγο αυτό, είναι μεταξύ κοινωνικών υποκειμένων που βιώνουν τις συνέπειες του εγκλεισμού και της κρατικής διαχείρισης της πανδημίας αλλά και του ίδιου του συστήματος (*«κράτος», «κεφάλαιο»-«αφεντικά», «μπατσοκρατία»*). Το βίωμα των εθνικά και μη μειονοτικών ομάδων, όπως οι μετανάστ(ρι)ες ή οι έγκλειστοι-ες-α, γίνεται πιο ορατό σε αυτή την κατηγορία, καθώς παρουσιάζονται ως αυτοί-ες-α που βάζονται περισσότερο στο πλαίσιο αυτής της σύγκρουσης, αν και πάλι δεν βρίσκονται στο επίκεντρο του λόγου.

ΘΕΣΗ ΠΟΜΠΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ «ΘΕΣΕΙΣ» ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ: Ο λόγος αυτός, ανήκει κυρίως στον κινηματικό χώρο και σε υποκείμενα και ομαδοποιήσεις

αντιεξουσιαστικής πολιτικής τοποθέτησης. Τα συγκεκριμένα χωρία λόγου ωστόσο, δεν μας επιτρέπουν να εντοπίσουμε ένα συγκεκριμένο πρόταγμα πάρα μόνο την εναντίωση στην κυρίαρχη κρατική πολιτική. Ένα μικρότερο κομμάτι του λόγου αυτού, εκφέρεται επίσης, από το χώρο της αριστεράς, στις περιπτώσεις που αυτή μίλησε για το ζήτημα της καταστολής των διαδηλώσεων κ.α.

ΑΦΗΓΗΜΑ: Θραύσματα ιστορήσεων για την πανδημία στην Ελλάδα σε αυτό το λόγο, την παρουσιάζουν, ως μια ιστορία καταστολής και πειθάρχησης από το κράτος στον πληθυσμό και στις μειονοτικές ομάδες. Η αντιμετώπισή της, δεν κρίνεται απλώς προβληματική, ακατάλληλη ή ανεπαρκής, ούτε υπάρχει εστίαση σε εναλλακτικές ιδέες για μια καλύτερη κρατική διαχείριση. Η κυρίαρχη αναπαράσταση και η αντιμετώπισή της, κρίνεται εδώ ως σκόπιμα κατασκευασμένη εναντίων του πληθυσμού και των μειονοτικών ομάδων. Σε πλαίσιο αφηγηματικής ανάλυσης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η σκηνή διαδραμάτισης της ιστορίας είναι η Ελλάδα, το ζήτημα-πρόβλημα που προκύπτει είναι η κρατική διαχείριση της πανδημίας, ο δράστης είναι το κράτος και η κυβέρνηση και η δράση τους είναι η πειθάρχηση και ο περιορισμός. Η πρόθεση για τη γραφή του λόγου είναι η άμεση εναντίωση στην κρατική-κυβερνητική πολιτική και σε κάποιες περιπτώσεις η έκκληση για κινηματική αντίδραση. Η λύση στο πρόβλημα δεν διαφαίνεται καθώς ενδεχομένως βάσει του πολιτικού προσδιορισμού των πομπών, η λύση θα μπορούσε να θεωρείται μια συνολική αλλαγή συστήματος και άρα να μη φαίνεται παρούσα στο υπάρχον, καθώς το πρόβλημα της πανδημικής κρίσης δεν επιλέγεται να ιδωθεί ως μεμονομένο.

ΠΕΡΙ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ: Η αναφορά για το έθνος και την Ελλάδα είτε απουσιάζει από αυτό το λόγο, είτε έρχεται στην επιφάνεια για να διαχωριστεί από αυτό το λόγο, με άμεση εναντίωση στο εθνικό αφήγημα, χωρίς ωστόσο αυτό να

αποτυπώνεται στα χαρακτηριστικά χωρία. Δεν είναι κυρίαρχη άρα η αναφορά στις εθνικά μειονοτικές ομάδες ή σε μετανάστες-τριες αλλά ούτε και η εναντίωση στον πατριωτικό λόγο που αναπαράγεται την ίδια εποχή. Συνεπώς, με έναν τρόπο, η μερική παραμέληση στην προτεραιοποίηση σε αυτό το θέμα, θα μπορούσε να σηματοδοτεί ελλιπή καταγγελτικότητα στο κυρίαρχο εθνικό αφήγημα και στο ρόλο που αυτό ενδεχομένως είχε στη διαχείριση της πανδημίας από κράτος και κοινωνία.

ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΛΟΓΟΥ:

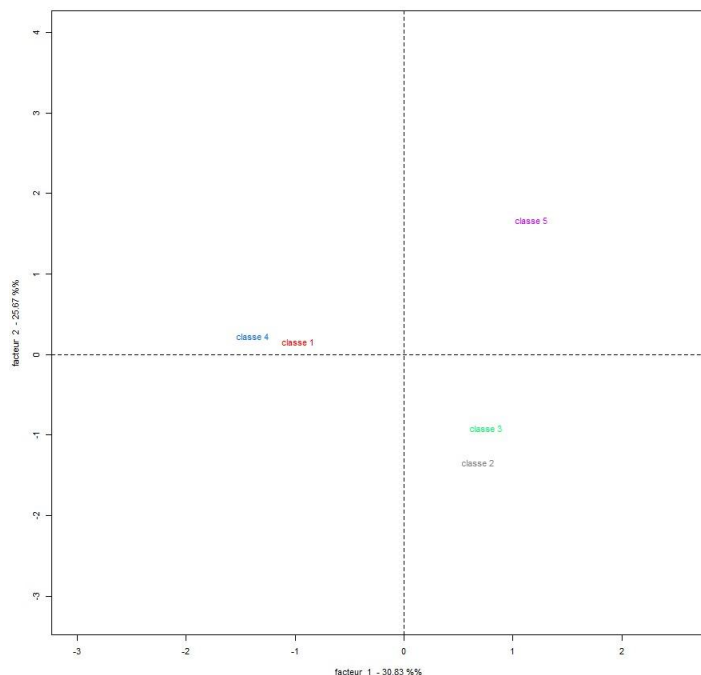
Αναφορά στο εθνικό στοιχείο: εναντίωσης ($p < .0001$)

Πολιτικός προσδιορισμός: αντιεξουσιαστικός ($p < .0001$)

Θέση: κινηματικός χώρος ($p < .0001$)

Χρόνος: περίοδος πρώτων μέτρων ($p < .0001$)

ΣΧΗΜΑ CA

Οριζόντιος άξονας: Οι κατηγορίες 2,3,5 βρίσκονται σε απόσταση/αντιπαράθεση με κατηγορίες 1,4. Πρόκειται για την αντιπαράθεση μεταξύ κυρίαρχου λόγου και εναλλακτικών-συγκρουσιακών λόγων.

Κάθετος άξονας: Οι κατηγορίες 4,5,1 βρίσκονται σε απόσταση/αντιπαράθεση με τις κατηγορίες 2,3. Η κυρίαρχη ωστόσο αντιπαράθεση αφορά την κατηγορία 5 με τις 2 και 3, καθώς οι κατηγορίες 1,4 συμμετέχουν πολύ λίγο στον άξονα αυτό. Η αντιπαράθεση του 5 με το 2 και το 3 σ' αυτό τον άξονα, παρ' όλο που συναρμόζονται στο πλαίσιο των υπόλοιπων αποτελεσμάτων, ενδεχομένως σχετίζεται με το γεγονός ότι οι 2 και 3 αποτελούν έναν έκδηλα πολιτικό λόγο ενώ το 5 αποτελεί έναν «ουδετεροποιημένο» επιστημονικό λόγο, που εστιάζει σε διαφορετικά θέματα.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Εξετάζοντας τα αποτελέσματα σε ένα πιο γενικό πλαίσιο, σκόπιμο κρίνουμε να αναφέρουμε τα εξής:

Στο σύνολο των λόγων, εμφανίζεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους η αναπαραγωγή της πατριωτικής νόρμας, σε πολλές περιπτώσεις για αντικρουόμενες ρητορικές στοχεύσεις: Ξεχωρίσαμε τις εξής κατηγορίες: κυβερνητικός πατριωτισμός, επιστημονικός πατριωτισμός, δεξιός-κεντρώος «λαϊκός» πατριωτισμός και αριστερός λαϊκός πατριωτισμός.

Ο κυβερνητικός πατριωτισμός εμφανίζεται πρωτίστως στην κλάση 3 όπου κατηγοριοποιήθηκαν τα κυβερνητικά και κρατικά κείμενα. Ο «ελληνικός λαός» αναπαριστώμενος ως ένα υποκείμενο «ενιαίο», συνυφαίνεται με την ελληνική κυβέρνηση και το εθνικό κράτος και παρουσιάζεται ως πειθαρχημένος, υπεύθυνος και «νικητής» στη «μάχη» με την πανδημία.

Ο επιστημονικός πατριωτισμός (κατηγορία 5), συνοδεύει τον κυβερνητικό λόγο, συγκρίνοντας την πορεία της πανδημίας στον ελλαδικό χώρο με την αντίστοιχη πορεία της σε άλλες χώρες, επιβραβεύοντας έμμεσα τόσο τις κυβερνητικές αποφάσεις όσο και τη «συμμόρφωση» του «ελληνικού λαού» με αυτές.

Ο δεξιός-κεντρώος λαϊκός πατριωτισμός (κατηγορία 2), θέτει άμεσα τη διάκριση ανάμεσα στον ελληνικό λαό και τα μη συμμορφούμενα κοινωνικά υποκείμενα. Σ' αυτή την κατηγορία, ενώ η «συμμόρφωση» με την επιστήμη και με τις κρατικές αποφάσεις θεωρείται απαραίτητη, αμφισβητείται το αν η υπάρχουσα κυβέρνηση είναι «ικανή» να εμπνεύσει αυτή την εμπιστοσύνη στο σύνολο του «ελληνικού λαού».

Συνεπώς ενώ το κράτος, η κυρίαρχη επιστήμη και ο «ελληνικός λαός» εμφανίζονται

εδώ από την ίδια πλευρά, αμφισβητείται αν είναι κατάλληλη η συγκεκριμένη κυβέρνηση για να «ηγηθεί» αυτών.

Ο αριστερός πατριωτισμός (κατηγορία 1), βλέπει τον «ελληνικό λαό» και την αριστερά ως ενωμένα υποκείμενα λόγω κοινών συμφερόντων ή αξιών ενώ η κυβέρνηση βρίσκεται ξεκάθαρα από την άλλη πλευρά και μάλιστα υποσκάπτει το «λαϊκό» συμφέρον. Αυτή η εκδοχή πατριωτισμού, είναι συνυφασμένη με τον αριστερό λαϊκισμό και εμφανίζεται τόσο στο λόγο που προέρχεται από τη θεσμική φιλελεύθερη αριστερά όσο και στο λόγο που προρχεται από τη ριζοσπαστική αριστερά. Αυτή η εκδοχή του πατριωτισμού, είναι η μοναδική στην οποία οι ταξικές αντιθέσεις δεν αποσιωπούνται αλλά αναφέρονται και αναλύονται, οπότε το υποκείμενο «λαός» λαμβάνει τόσο εθνική όσο και ταξική σκοπιά, χωρίς το ένα ωστόσο να παρουσιάζεται ως αντικρουόμενο με το άλλο. Ένα ερώτημα σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να είναι το κατά πόσο ο ένας τέτοιος λόγος συμπεριλαμβάνει μειονοτικές κοινωνικές ομάδες ή ατομικότητες που δεν αντιλαμβάνονται εαυτό ή δε γίνονται απ' τα υπόλοιπα κοινωνικά υποκείμενα αντιληπτές ως κομμάτι του εθνικού – ταξικού υποκειμένου «λαός» όπως κατασκευάζεται σε αυτή την κατηγορία λόγου.

Αφού εντοπίσαμε τις μορφές πατριωτισμού που εμφανίζονται στα κείμενα, κάτι ακόμη το οποίο παρατηρούμε στο σύνολο του λόγου με αφορμή την εστίασή μας στην αναφορά στη νόρμα του πατριωτισμού και στην επίκληση του έθνους, είναι θραύσματα αναπαραστάσεων περί των «Ελλήνων» και της «ελληνικότητας» σε διάσπαρτα σημεία του κυρίαρχου ιδίως λόγου. Συγκεκριμένα οι Έλληνες παρουσιάζονται ουσιοκρατικά ως «νικητές» στη «μάχη»/στον «πόλεμο» όχι μόνο με τον ιό και με την πανδημία αλλά και εν γένει στην ιστορία τους. Αυτή η αντίληψη, εμφανίζεται σε χωρία των κειμένων παράλληλα με την λέξη «πάλι», η οποία δηλώνει

την επαναληψιμότητα και την προβλεψιμότητα της νίκης (π.χ. «οι Έλληνες θα βγούμε πάλι νικητές», «θα επιτύχουμε και πάλι το ελληνικό θαύμα»). Η θέση αυτή αιτιολογείται με την αναφορά στο «συλλογικό σθένος» και στη «γενναιότητα» των Ελλήνων ως εγγενές χαρακτηριστικό της «προσωπικότητάς» τους. Ως ένα ακόμη όπλο, παρουσιάζεται το «φιλότιμο» που ως ελληνική λέξη θεωρείται το πλέον δομικό χαρακτηριστικό, όταν οι «Έλληνες» αναλογίζονται τον εαυτό τους.

Συμπληρωματικά με τα προηγούμενα, το «κατόρθωμα» της νίκης στο πλαίσιο της πανδημίας, φαίνεται ακόμη πιο μεγάλο, όταν έρχεται σε αντίστιξη με χαρακτηριστικά της «κουλτούρας» του «ελληνικού λαού». Σε κείμενα που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση, παρουσιάζεται με θαυμασμό η θέση ότι ο «ελληνικός λαός» χρειάστηκε για να συμμορφωθεί με τα μέτρα ενάντια στην πανδημία (και να νικήσει) να πάει κόντρα «με τα ήθη και τα έθιμά του, την πίστη του, με την κουλτούρα του», μέσα από ένα πρίσμα που αναπαράγει το σκεπτικό ότι οι «Έλληνες» είναι κοινωνικά όντα και άρα δεν τους ταιριάζει η κοινωνική αποστασιοποίηση.

Συνεχίζοντας αυτή τη συζήτηση, σκόπιμο θεωρούμε να σταθούμε και από μία διαφορετική οπτική γωνία στη ρητορική χρήση του πολεμικού αφηγήματος. Υπό το πρίσμα μίας φεμινιστικής ανάλυσης, μπορούμε να διαβάσουμε το συγκεκριμένο αφήγημα με αναφορά στις συνδέσεις πατριωτισμού και πατριαρχίας. Οι «πολίτες» ή ο «λαός», βρίσκονται σε θέση στρατιωτών-μαχητών (ως δευτερεύουσες – υποτελείς αρρενωπότητες), υπό την αρχηγεία του κράτους (ως κυρίαρχη – προστατευτική αρρενωπότητα) και πολεμούν ως ενιαίο και αδιαίρετο σύνολο για ανώτερα ιδανικά, όπως η προστασία των «ευάλωτων» και της «θηλυκής» πατρίδας.

Συνολικά, στις κατηγορίες λόγου 2,3,5, βλέπουμε τον κορωνοϊό ή τα επιστημονικά δεδομένα σε σχέση με την εξάπλωση του κορωνοϊού, να αποτελούν το βασικό πρόβλημα και με οξύμωρο τρόπο ταυτόχρονα και το βασικό δράστη του προβλήματος. Ο ιός παρουσιάζεται με ανθρωποκεντρικούς όρους σαν ένα έμψυχο πρόσωπο, με στόχο-πρόθεση και ικανότητα να βλάψει, με έναν «ύπουλο», «αόρατο» τρόπο και η «Ελλάδα» σαν ένα έμψυχο συνεκτικό υποκείμενο που μάχεται αμυντικά εναντίον του. Σε αυτό το πλαίσιο, δανειζόμενες όρους από την ΚΑΛ, βλέπουμε μία διαδικασία μεταβιβαστικότητας, στην οποία τα υποκείμενα, οι δράστες αλλά και το «εμείς» απαλείφονται και συνεκτικοποιούνται σε άψυχα προσωποποιημένα «υποκείμενα».

Στην παραπάνω συζήτηση δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στην ανάλυση του κυρίαρχου λόγου, καθώς σύμφωνα με τον van Dijk, όπως αναφέρεται στη Στάμου (2014), τα κείμενα που παράγονται από θεσμούς αλλά και από πρόσωπα με κύρος, διαβάζονται από μεγάλο μέρος της κοινωνίας και αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή από την οποία τα κοινωνικά υποκείμενα διαμορφώνουν την αντίληψη/ «αναπαράστασή» τους για την κοινωνική πραγματικότητα. Με αυτό τον τρόπο τα κράτη και οι εξουσίες, διατηρούν την ισχύ τους και η Ιστορία γράφεται με βάση τα δικά τους αφηγήματα.

Ωστόσο, καθώς χρησιμοποιούμε τα εργαλεία και την επιστημολογική οπτική της κριτικής ανάλυσης λόγου, ενδιαφερόμαστε όχι μόνο για τον τρόπο με τον οποίο ο λόγος παράγει και αναπαράγει την κυρίαρχη «κανονικότητα» και τις κοινωνικές νόρμες (αναπαραγωγική λειτουργία του λόγου) αλλά και για την χειραφετητική λειτουργία του, μέσα από τους αντι-λόγους στον Κυρίαρχο Λόγο. Αρχικά, μπορούμε να υποθέσουμε ότι αφού η γλώσσα και ο λόγος ως τέτοιος, είναι κατασκευασμένα

στο πλαίσιο του ορθολογισμού και της κυρίαρχης ιδεολογίας, είναι διαποτισμένα από αυτήν. Μολοταύτα, η συνειδητοποίηση του παραπάνω φαινομένου και η πρόθεση κριτικής και αντίκρουσης στην κυρίαρχη ιδεολογία, μπορεί να επιφέρει κάποια ρητορική μετακίνηση από αυτήν, αρχικά μέσω της ίδιας της αντίθεσης σε αυτήν. Σκοπός εν προκειμένω λοιπόν, είναι να εξετάσουμε τόσο τα σημεία στα οποία οι αντίλογοι στους κανονιστικούς λόγους της εποχής της πανδημίας αναπαρήγαγαν τον κυρίαρχο λόγο, όσο και τα σημεία στα οποία αντιτάχθηκαν σε αυτόν:

Μελετώντας τους λόγους τους οποίους επεξεργαστήκαμε, βγάζουμε τα εξής συμπεράσματα: Στον αριστερό λόγο (κατηγορία 1), βλέπουμε μία απονομιμοποίηση των κυβερνητικών αποφάσεων και του νεοφιλελευθερισμού ως ιδεολογία, παρ' όλο που υπάρχει κατά τ' άλλα μία εγκόλπωση στοιχείων του Κυρίαρχου Λόγου, όπως ο πατριωτισμός και η αποδοχή του θεσμού του έθνους-κράτους.

Παρατηρώντας τον αντιεξουσιαστικό λόγο (κατηγορία 4), βλέπουμε απονομιμοποίηση του έθνους-κράτους ως θεσμού και του κυρίαρχου συστήματος εν γένει, παρ' όλο που ο αντιπατριωτικός λόγος δεν αποτελεί επίκεντρο της αντιεξουσιαστικής ρητορικής που εντοπίστηκε στο συγκεκριμένο θεματικό πλαίσιο.

Με βάση τα παραπάνω, υποστηρίζουμε ότι στην περίοδο της πανδημίας, ενώ το αφήγημα που προβλήθηκε από το λόγο των ΜΜΕ και από τις κυρίαρχες κοινωνικές αναπαραστάσεις για τη χρονική περίοδο ήταν μία επιτυχημένη μάχη στην οποία ρίχτηκαν κράτος και «λαός» σε ένα πλαίσιο εθνικής ενότητας έναντι ενός «αόρατου» εχθρού και των αόρατων ή ορατών συμμάχων του, υπήρξαν και αντικρουόμενα ή εναλλακτικά αφηγήματα και ιστορήσεις, που αν δεν αποτυπωθούν ενδέχεται να πέσουν σε ένα πλαίσιο κοινωνικής και ιστορικής λήθης, απέναντι στη μία και «ενιαία» Ιστορία που θα παραμείνει χαραγμένη στην κοινωνική μνήμη.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Στάθηκε αδύνατο να συλλεχθεί ίσος ή έστω παρόμοιος αριθμός κειμένων μεταξύ των τιμών των μεταβλητών, γεγονός που ίσως να παρεμβλήθηκε στο ποιες τιμές μεταβλητών κρίθηκαν από το iramuteq ως πιο καθοριστικές για κάθε κατηγορία λόγου αλλά επίσης ίσως να παρεμβλήθηκε και στο ποιο ποσοστό του συνολικού λόγου φάνηκε να καταλαμβάνει η κάθε κατηγορία. Ο λόγος της κυβέρνησης και του πρωθυπουργού, όπως και των εκπρόσωπων των ειδικών, αλλά και ο λόγος των κομμάτων της αντιπολίτευσης, ήταν ίσως πολύ πιο εύκολα ευρέσιμος και συλλέξιμος από το λόγο άλλων ευρύτερων κοινωνικών σχολιαστών ή αρνούντων της κυρίαρχης ιστόρησης για την πανδημία. Κάποιοι-ες, ως ενεργές μειονότητες στο πλαίσιο αυτής της πανδημίας, έβγαλαν ηχηρό και δημόσιο αντίλογο, ενδεχομένως από διαφορετικές σκοπιές σε κάθε περίπτωση, πράγμα που με κάποιον τρόπο αποτυπώθηκε στην έρευνα. Λείπει ωστόσο ο λόγος «Άλλων» κοινωνικών υποκειμένων που ενδεχομένως έχουν μια δική τους ιστόρηση να πουν από μια άλλη κοινωνική θέση. Για παράδειγμα, ο λόγος υποκειμένων που ανήκουν στην κοινότητα των Ρομά, δεν μπόρεσε να ευρεθεί και να αποτυπωθεί με έρευνα στο διαδίκτυο, παρ' όλο που στους αναλυόμενους λόγους άλλων υποκειμένων υπήρχε αρκετή αναφορά στην κοινότητά τους και στη σχέση τους με την πανδημία του κορωνοϊού. Το ίδιο ισχύει και για άλλες κοινωνικές ομάδες αλλά και ατομικότητες.

Αυτοί οι περιορισμοί, παρ' όλο που μειώνουν τη σημασία των ποσοτικών τμημάτων της ανάλυσης αλλά και τον «πλούτο» των ποιοτικών δεδομένων της ανάλυσης, ενδεχομένως αποτελούν και ένα επιπλέον εύρημα. Υπάρχει μία σαφής διάκριση, δηλαδή, στο ποιοι είναι οι προσιτοί λόγοι και ποιοι οι εξαφανισμένοι/σβησμένοι λόγοι στο πλαίσιο της πανδημίας.

Μέσα από αυτή τη συνειδητοποίηση, παίρνουμε μία εικόνα για το ποιες ιστορήσεις μπορεί να λείπουν ή να έχουν αφήσει μόνο μικρά στίγματα τους στο πλαίσιο αυτής της έρευνας (ως μικρογραφία) αλλά ενδεχομένως συνολικά και στην κοινωνική μνήμη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η έρευνα αυτή δεν επιχείρησε να αποτυπώσει ή να κατανοήσει το σύνολο του λόγου για την πανδημία, αλλά κάποια θραύσματά αυτού. Σε συμφωνία με τους σκοπούς που τέθηκαν στην ενότητα ανάλυσης των ερευνητικών ζητημάτων, επιχειρήθηκε να δοθεί χώρος στο πλαίσιο ορατότητας και μνήμης σε αντικρουόμενα αφηγήματα για ένα μεγάλο κοινωνικό φαινόμενο που θα αφήσει ισχυρό και ενδεχομένως «κανονικοποιημένο» και συνεκτικοποιημένο ιστορικό αποτύπωμα. Επιχειρήθηκε επίσης, να εξερευνηθεί η ρητορική δόμηση κοινωνικών αναπαραστάσεων και πολιτικών-ιδεολογικών θέσεων σε μια κατάσταση κρίσης και να ελεγχθούν σ' αυτή την «κρίση», οι συνθήκες και οι τρόποι συντήρησης και διαχείρισης αλλά και απονομιμοποίησης της νόρμας του πατριωτισμού, μίας εκ των κυρίαρχων ιδεών που κρατούν την κοινωνική οργάνωση και δομή σταθεροποιημένη.

Η έρευνα, δεν επιχείρησε να λειτουργήσει ως ουδέτερη «ιδεολογικά» ή αντικειμενική, καθώς η θέση ότι η επιστήμη είναι ή θα έπρεπε να είναι «ουδέτερη» και «αντικειμενική», μπορεί να θεωρηθεί ήδη ιδεολογική ή πολιτική. Πιστεύουμε ότι κάθε λόγος είναι πολιτικός λόγος και είναι διαποτισμένος από ταυτότητες και από εξουσία καθώς η γλώσσα φέρει και επιτελεστικά κατασκευάζει αφηγήσεις/αναπαραστάσεις και θέσεις.

Ταυτόχρονα, διερευνήσαμε κατά πόσο έχει τη δύναμη να λειτουργήσει και από μία απελευθερωτική/χειραφετητική και ενδυναμωτική σκοπιά.

Συνεπώς, αυτή η ίδια η εργασία, πιθανώς να φέρει τα δικά της αφηγήματα και τις δικές της ιστορήσεις, αναπαραγόντας και αντικρούοντας κυρίαρχες ιδέες, όπως ακριβώς και οι λόγοι που διαλέχθηκαν για να αναλυθούν.

Βιβλιογραφία

ΑΓΓΛΙΚΗ:

ABC News (2020, April, 16). Coronavirus is killing African-Americans at an alarming rate, but one expert says he is not surprised. Ανακτήθηκε από: <https://www.abc.net.au/news/2020-04-16/drumcovid-african-american-affected/12153268>

Allcott, H., Boxell, L., Conway, J. C., Gentzkow, M., Thaler, M., & Yang, D. Y. (2020). Polarization and public health: Partisan differences in social distancing during the coronavirus pandemic. *National Library of Medicine*. DOI: 10.2139/ssrn.3570274.

Bar-Tal, D. (1993). Patriotism as fundamental beliefs of group member. *Politics and the Individual*, 3(2).

Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*, UK: Loughborough University.

Billig, M. (2003). Critical Discourse Analysis and the Rhetoric of Critique. Στο: G. Weiss, & R.

Wodak (Eds.). *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity*, 35-46. London: Palgrave McMillan.

Bonilla-Silva, E. (2020). Color-Blind Racism in Pandemic Times. *Sociology of Race and Ethnicity*, DOI: 10.1177/2332649220941024

Bottici, C. (2007). *A philosophy of political myth*. Cambridge: Cambridge University Press

Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic Analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology*, 2

(57-71). Washington DC: American Psychological Association.

Burr, V. & Mackay, R. (1997). An introduction to social constructionism, *Canadian Journal of Sociology*, 22(4), 526.

Chrysohoou, X. (2018). 'Betrayed Believers': The Target of Influence of Extreme Right-Wing

Minorities, *International Review of Social Psychology*, 31(1), 1. DOI:

<http://doi.org/10.5334/irsp.38>.

Conway, L. G., Woodard, S.R., Zubrod, A. Chan, L. (2020).

Why are conservatives less concerned about the coronavirus (COVID-19) than liberals?

Testing experiential versus political explanations. *PsyArXiv Preprints*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.researchgate.net/profile/Lucian->

[Conway/publication/340627232_Why_are_Conservatives_Less_Concerned_about_the_Coro-](https://www.researchgate.net/profile/Lucian-Conway/publication/340627232_Why_are_Conservatives_Less_Concerned_about_the_Coronavirus_COVID-19_than_Liberals_Testing_Experiential_Versus_Political_Explanations/links/5ea33bb3299bf12560c1f8b/Why-are-Conservatives-Less-Concerned-about-the-Coronavirus-COVID-19-than-Liberals-Testing-Experiential-Versus-Political-Explanations.pdf)

[navirus_COVID-](https://www.researchgate.net/profile/Lucian-Conway/publication/340627232_Why_are_Conservatives_Less_Concerned_about_the_Coronavirus_COVID-19_than_Liberals_Testing_Experiential_Versus_Political_Explanations/links/5ea33bb3299bf12560c1f8b/Why-are-Conservatives-Less-Concerned-about-the-Coronavirus-COVID-19-than-Liberals-Testing-Experiential-Versus-Political-Explanations.pdf)

[19_than_Liberals_Testing_Experiential_Versus_Political_Explanations/links/5ea33bb3299bf1](https://www.researchgate.net/profile/Lucian-Conway/publication/340627232_Why_are_Conservatives_Less_Concerned_about_the_Coronavirus_COVID-19_than_Liberals_Testing_Experiential_Versus_Political_Explanations/links/5ea33bb3299bf12560c1f8b/Why-are-Conservatives-Less-Concerned-about-the-Coronavirus-COVID-19-than-Liberals-Testing-Experiential-Versus-Political-Explanations.pdf)

[12560c1f8b/Why-are-Conservatives-Less-Concerned-about-the-Coronavirus-COVID-19-](https://www.researchgate.net/profile/Lucian-Conway/publication/340627232_Why_are_Conservatives_Less_Concerned_about_the_Coronavirus_COVID-19_than_Liberals_Testing_Experiential_Versus_Political_Explanations/links/5ea33bb3299bf12560c1f8b/Why-are-Conservatives-Less-Concerned-about-the-Coronavirus-COVID-19-than-Liberals-Testing-Experiential-Versus-Political-Explanations.pdf)

[than-](https://www.researchgate.net/profile/Lucian-Conway/publication/340627232_Why_are_Conservatives_Less_Concerned_about_the_Coronavirus_COVID-19_than_Liberals_Testing_Experiential_Versus_Political_Explanations/links/5ea33bb3299bf12560c1f8b/Why-are-Conservatives-Less-Concerned-about-the-Coronavirus-COVID-19-than-Liberals-Testing-Experiential-Versus-Political-Explanations.pdf)

Debus, M., Tosun, J. *Policy Sci*, 54(3), 477-491, DOI: 10.1007/s11077-021-09428-0.

Diaz, I. & Mountz, A. (2020). Intensifying Fissures: Geopolitics, Nationalism, Militarism, and

the US Response to the Novel Coronavirus. *Geopolitics*, 25(5), 1037-1044. DOI:

10.1080/14650045.2020.1789804.

Druckman, D. (1994). Nationalism, Patriotism, and Group Loyalty: A Social Psychological

Perspective. *Mershon International Studies Review*, 38(1), 43-68. DOI:

<https://doi.org/10.2307/222610>

Fairclough, N. (1989) *Language and Power*. London: Longman.

Fairclough, N. (2001). *How to analyse talk in Institutional Setting*. Bloomsbury Publishing.

Fairclough, N., Mulderrig J., Wodak, R. (2011). Critical Discourse Analysis. Στο: T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse Studies. A multidisciplinary Introduction*, 357-378. London: Sage.

Fairclough, I., & Fairclough, N. (2012). *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. London: Routledge.

Forchtnet, B (2021). Introducing 'Narrative in Critical Discourse Studies'. *Critical Discourse Studies*, 18(3). DOI: <https://doi.org/10.1080/17405904.2020.1802765>

Forgey, Q. (2020, March 18). Trump on 'Chinese virus' label: 'It's not racist at all'. *Politico*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.politico.com/news/2020/03/18/trumppandemicdrumbeatcoronavirus-135392>

Foucault, M. (1973). *The birth of the Clinic*. (επιμ-μτφρ.: S.A. Sheridan). New York: Pantheon Books. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1963).

Gergen, K. (2016). *Θεραπευτικές πραγματικότητες*. (επιμ: Φίλια Ίσαρη, μτφρ: Κατερίνα Παγκάλου). Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2006.

Gilbert, P. (2020). Covid-19, War, and Working-Class Neighborhoods, *Metropolitics*, 5. (μτφρ Waine Oliver). Ανακτήθηκε από: <https://www.metropolitiques.eu/Covid-19-War-and-WorkingClassNeighborhoods.html>.

Halliday, M.A.K. (1978). *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Μελβούρνη, Auckand: Edward Arnold.

Hamilton, L.C. & Safford, T.G. (2020). Ideology Affects Trust in Science Agencies During a Pandemic. *Carsey School of Public Policy*. Ανακτήθηκε από:

<https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1392&context=carsey>

Ivic, S., & Petrovic, R. (2020). The Rhetoric of othering in a time of pandemic: labeling covid19 as a “foreign virus” in public discourse. *Kultura polisa*, 17(43), 421–433.

Ανακτήθηκε από:

<https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/211>

Jetten, J., Reicher, S., Haslam, A., & Cruwys, T. (2020). *Together Apart: The Psychology of COVID-19*

Kelman, H. C. (1997). Nationalism, patriotism, and national identity: Social-psychological dimensions. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), *Patriotism: In the lives of individuals and nations* (pp. 165–189). Nelson-Hall Publishers.. London: SAGE PUBLICATIONS.

Moscovici, S. (1984). The Phenomenon of Social Representations. In: R. M. Farr, & S. Moscovici (Eds.). *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University.

Neshkovska, S. Trajkova, Z. (2020). Coronavirus–inspired Metaphors in Political Discourse. *Thesis*, 9 (2), 99-132.

Paes-Sousa, R., Christopher, M., Rocha, R., Barreto, M.L., Hone, T. (2020). Science misuse and polarised political narratives in the COVID-19 response. *National Library of Medicine*, 396(10263), 1635-1636. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)32168-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)32168-1)

Parker, I. (2013). Discourse Analysis: Dimensions of Critique in Psychology. *Qualitative Research in psychology*, 10(3), 223-239. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14780887.2012.741509>

Pei, X., & Mehta, D. (2020). #Coronavirus or #Chinesevirus?!: Understanding the negative sentiment reflected in Tweets with racist hashtags across the development of COVID-19. arXiv – CS- *Social and Information Networks*. DOI: arxiv-2005.08224

Rieger, M. O. (2021). Nationalism and Belief into COVID-19 Conspiracies. Ανακτήθηκε από:

<https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb4/prof/BWL/FIN/Files/conspiracies-patriotism.pdf>

Rothgerber, H., Wilson, T. , Whaley, D. , Rosenfeld, D. L., Humphrey, M. , Moore, A., & Bihl, A. (2020). Politicizing the COVID-19 pandemic: ideological differences in adherence to social distancing. *Ideology & COVID-19*.

Ryan, J. & Petteway. (2020). LATENT//Missing: On Missing Values, Narrative Power, and Data Politics in Discourse of COVID-19. *Health Education & Behavior*.

DOI:10.1177/1090198120950194.

Schatz, R.T. (2020). A Review and Integration of Research on Blind and Constructive Patriotism. In: Sardoč, M. (eds) *Handbook of Patriotism*. Springer, Cham. DOI:

https://doi.org/10.1007/978-3-319-54484-7_30

Scott, H. (2023). Critical Discourse Analysis: Narrative Approach, *National Socioenvironmental synthesis center*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.sesync.org/resources/criticaldiscourse-analysis-narrative-approach>

Shkvorchenko, N., Hromovenko, V., & Sharapanovska, Y. (2021). The concept of «pandemic» in modern English-language political discourse. *Amazonia Investiga*, 10(46), 225-233. DOI:

<https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.23>

Tajfel, H., & Turner, J.S. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W.G. Austin & S. Worchel (eds.) *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole

World Health Organization. (2020). Media briefing on #COVID-19 with @DrTedros [Video file]. (April 20). Ανακτήθηκε από: <https://www.pscp.tv/WHO/11PKqVdbnkeGb>

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αρχάκης, Δ (2023). *Κριτική Ανάλυση Λόγου και Κριτικός Γραμματισμός σε κείμενα του Κυρίαρχου Λόγου για την Covid19 και το Lockdown*, Ελληνικό ανοικτό πανεπιστήμιο [Μεταπτυχιακή Εργασία]. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/178615>

Βανδώρος, Σ. (2015). *Εισαγωγή στις πολιτικές ιδεολογίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο].

Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/4733>
Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2020). Ετήσια έκθεση 2020.

Ανακτήθηκε από:

https://www.unhcr.org/gr/wpcontent/uploads/sites/10/2021/05/GR_ETHSIA_EKTHESH.pd

Μαντόγλου, Α. & Μελέτης, Κ. (2013). *Επιστημονικός λόγος περί κοινωνικών αναπαραστάσεων και ιδεολογιών*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ντουμανή, Κ. (2023). Κριτική ανάλυση λόγου και διδακτική αξιοποίηση: Αναπαραστάσεις προσφύγων στο δημοσιογραφικό λόγο. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Πατρών: [Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία.]

Στάμου, Α.Γ. (2011). *Η κριτική ανάλυση λόγου των περιβαλλοντικών κειμένων: Προς μια κριτική γλωσσική επίγνωση*. 12 *Κείμενα για τη Γλωσσολογία*, 179-193. Κοντούλι: Πινακάτες Πηλίου

Στάμου, Α. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας, Στο *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*, 149-187, (επιμ: Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού, Β. Τσάκωνα). Αθήνα: Νήσος.

Σταυρακάκης, Γ. (2015). Αντινομίες του φορμαλισμού: η κατά Laclau θεώρηση του λαϊκισμού και ο ελληνικός θρησκευτικός λαϊκισμός. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 12, 149–172. DOI: <https://doi.org/10.12681/sas.770>

Τριανταφύλλου, Σ., Ιωακείμογλου, Η. (2007). *Για τη σημαία και το έθνος*. Αθήνα: Μελάνι.

Φίγγου, Ε. (2010). Ρητορικές κατασκευές της «ελληνικότητας» στο λόγο περί μετανάστευσης: Εθνική ταυτότητα και χρόνος, στο: *Κοινωνική σκέψη, νόηση και συμπεριφορά*, 463-490. Αθήνα: Πεδίο.

Χριστόπουλος, Κ.Δ. (2002). *Η ετερότητα ως σχέση εξουσίας*, ΑΘΗΝΑ: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Χρυσόχου, Ξ. (2011). *Πολυπολιτισμική Πραγματικότητα*, ΑΘΗΝΑ: ΠΕΔΙΟ.

Potter, J & Wetherell, M. (2009). *Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία. Πέρα από τις στάσεις και τη συμπεριφορά*, ΑΘΗΝΑ: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ. [μτφρ: Ευτυχία Αυγήτα, Ανδρέας Τσονίδης]. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1987).

Staerke, C. (2013). Το διαστρεβλωμένο δημοκρατικό ιδεώδες: ανταγωνιστικές αναπαραστάσεις της ετερότητας των μη δυτικών κοινωνιών Στο: Ιατρίδης, Τ. & Χρυσόχου, Ξ. (επιμ): *Όψεις της ηγεμονίας στις φιλελεύθερες κοινωνίες*. Αθήνα: Πεδίο.

Wetherell, M. (2005). *Ταυτότητες, ομάδες και κοινωνικά ζητήματα*. [επιμ: Margaret Weterell, Κατερίνα Γιανναδάκη, μτφρ: Νίκος Μποζατζής]. ΑΘΗΝΑ: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.